

ROTTERDAM IN DEN FRANSCHEN TIJD DOOR MR. F. C. KOCH ¹⁾

Die französische Herrschaft hatte im Ganzen nur die Ausbeutung der annektierten Gebiete zu fremden ihrer eignen Wohlfart durchaus nicht dienlichen Zwecken im Auge.

PFINGSTBLÄTTER DES HANSISCHEN GESCHICHTSVEREINS 1913.

LICHTINGEN EN OPROEREN

DEZE samenvoeging lijkt op het eerste gezicht mischien vreemd; maar het is een feit, dat de meeste standjes en oproeren gedurende de inlijving bij Frankrijk uit de conscriptie zoowel uit die voor het leger als uit die voor de marine voortkwamen. In de conscriptie voor het leger kon men zich beter schikken dan in die voor de marine. Bij de eerste werden er slechts jongelieden opgeroepen, maar bij de tweede bleek het steeds noodzakelijk, doordat er vele zeelieden buitenslands waren, ook oudere en gehuwde mannen op te roepen. Het transporteren van conscrits gaf ook een enkele maal aanleiding tot oproer. Zooals op 6 Mei 1811, toen door de Rotterdamsche grachten vier booten, komende van Amsterdam, voeren. Met deze booten werden ongeveer twee honderd conscrits voor de marine uit Oost-Friesland naar Antwerpen gevoerd. Het transport werd bewaakt door 20 man van het 56e en 93e linieregiment onder bevel der officieren Picard en Tête van het 18e regiment huzaren. De Marivault gaf van het gebeurde de volgende lezing: Toen het transport van de Delftsche Poort door de stadsgracht voer, was er al twist ontstaan tusschen de conscrits en hunne begeleiders en dit had al een groot aantal menschen aangelokt. Toen de conscrits bij de Goudsche Poort aan wal stapten, werden zij door het volk omringd, dat hen tot oproer en desertie aanspoorde. Het escorte der conscrits trachtte de menigte opzij te dringen, maar werd op steenworpen onthaald, zoodat een der huzaren-officieren en een maréchal des logis gekwetst werden. Aan de toesnellende wacht, onder aanvoering van den chef-de-bataillon Dufay, die als adjudant de place fungeerde, mocht het ge-

1) Vervolg en slot van Rotterdamsch Jaarboekje 1922 blz. 142 vlg., 1923 blz. 3 vlg. en 1924 blz. 1 vlg.

14. EEN HOLLANDSCHE PUPIL IN GROOT TENUE.
RECHTSCHIE FIGUUR.

lukken den officier der huzaren, die door het volk omringd was, te ontzetten; echter werd dadelijk daarna de commandant der wacht zelf door het volk omringd en zou zeker „massacré” zijn, als zijn soldaten zich niet „la bayonnette en avant” op de muitelingen gestort hadden. Daar de wanordelijkheden voortduurden, beval een der officieren vuur te geven; op hetzelfde oogenblik vertoonde zich generaal Viviès aan het hoofd van 50 man. Hij baande zich een weg door de volksmenigte tot aan de booten waarin de conscrits, „ayant reconnu leurs fautes s'étaient réunis après avoir même protégé leur escorte contre la multitude”.

De conscrits verlieten thans op bevel van den generaal hun vaartuigen en werden naar de marinewerf gebracht, waar men brandewijn onder hen verdeelde; van daar zijn zij te middernacht naar Antwerpen vertrokken. Twee der conscrits waren gedood en evenveel gewond, de laatsten werden in het hospitaal opgenomen. Aan het transport ontbrak er verder geen enkele conscrit. Van het volk was er slechts een persoon gedood, die met zijn kruiwagen een oogenblik uit nieuwsgierigheid was blijven staan. De bataillons-commandant Dufay, een der huzaren-officieren, een maréchal des logis, een gendarme, een sergeant van het 18e en een fusilier van het 56e regiment hadden min of meer ernstige wonden of kneuzingen opgelopen, maar geen enkele dezer personen verkeerde in levensgevaar. Om zes uur was alles weer rustig en waren de troepen weer in hun kwartieren teruggekeerd. De Marivault vond dat de burgerlijke en militaire autoriteiten bijtijds in kennis gesteld hadden moeten worden, dat er een transport conscrits zou aankomen. Hij was dadelijk nadat hij gehoord had, wat er gebeurde, naar het Stadhuis gegaan, waar hij den president van het gerecht en eenige raadsleden bijeen vond, terwijl de onderprefect en de maire zich naar het tooneel der onlusten begeven hadden. Hij was zeer tevreden over het gedrag der verschillende autoriteiten en droeg den onderbaljuwen, die toen nog, in afwachting van de installatie der commissarissen van politie ¹⁾ hun dienst waarnamen, een onderzoek naar de „provocateurs du désordre” op. Van Reyn in zijn Histori-

1) Deze kwamen begin Juli 1811 in functie.

sche Herinneringen zegt, dat de Oost-Friesche „opschrijvelingen” drank, wijn en spijs begeerden en bij weigering daarvan aan het muiten sloegen en niet wilden toelaten, dat de brug bij de Goudsche Poort opgehaald werd. De maire Van der Heim kreeg door den commandant der stads-hellebaardiers, De Slechte, het eerste bericht van het oproer; deze was op het eerste gerucht naar de Goudsche Poort gegaan en hoorde schreeuwen: „zij hebben er al een doodgeschoten, die op de stoep bij Lucas ligt” en nog eenige schoten vallen; hij was toen den maire op het stadhuis gaan waarschuwen. Deze had dadelijk aan alle Fransche autoriteiten bericht gezonden en begaf zich zelf met den rechter van instructie en den substituut-procureur naar de Goudsche Poort, tevens gelastte hij den aanvoerder der burgerwacht het piquet onder de wapenen te roepen ten einde met den schout en zijn dienaars de orde te herstellen. Toen hij aan de Goudsche Poort verscheen, was alles weer tot rust gekomen; alleen waren er nog heel wat menschen op de been. Het bleek, dat de conscrits gedurende hun transport slecht van levensmiddelen voorzien geweest waren. Eenige conscrits hadden zelfs geeuwhonger (canine). De maire beloofde hun levensmiddelen, als zij zich zouden gedragen „en braves gens”. De gedoode burger werd op stadskosten begraven; hij liet een vrouw met zes kinderen na. De maire ging zelf, door twee stadsboden vergezeld, de stad door ten einde zijn proclamatie en afkondiging voor te lezen, waarbij aan dengene, die de meest schuldigen aan het oproer zou kunnen aanwijzen, 100 gouden ducaten beloofd werden. Deze waarschuwing tot handhaving der rust, die tevens overal aangeplakt werd, bezorgde den maire een brief van den onderprefect, waarbij deze hem berichtte dat de prefect „est loin d'approuver les termes dans lesquels la proclamation faite au sujet de la malheureuse affaire du 6e du courant est conçue, qu'il faut quand on s'adresse au peuple un ton tout à la fois ferme et paternel et qu'une seule phrase suffit. Qu'il était peu convenable de promettre cent ducats au dénonciateur; d'ailleurs dans quel fonds les prendre? Comme Mr. le maire n'a pas le droit de disposer des deniers de la ville sans une autorisation spéciale”.

Over deze zaak schreef De Marivault 8 Mei 1811 aan den minister van politie: „V.E. trouvera ci-joint la notification faite hier au soir par le maire et que j'ai reçue après le départ de ma dépêche officielle. En général on raisonne un peu trop avec lui, des ordres précis et positifs produisent toujours beaucoup plus d'effet et c'est surtout ce qu'il faut avec l'espèce de gens à la quelle ils peuvent ici s'appliquer.

Je ne crains point de trop m'avancer en disant que tous les fonctionnaires publics qui feront ici quelque séjour se convaincront qu'il faut montrer vis à vis de ce peuple autant de fermeté que de justice, toutes les fois qu'ils écarteront avec trop de facilité les représentations qui leur seront faites, leur condescendance tournera contre la chose et contre eux-mêmes, et ce qu'ils auront accordé par un sentiment de bienveillance ou de bonté les forcera de recourir à des dispositions bien autrement rigoureuses que celles contre lesquelles on pouvait avoir réclamé”.

Lebrun vaardigde dadelijk, nadat hij van het oproer gehoord had, een arrest uit, waarbij samenscholingen van meer dan tien personen verboden werden en waarbij een militaire commissie werd ingesteld om de schuldigen te veroordeelen. Dit arrest werd door generaal Viviès aan den maire toegezonden. Begin Juni hield de militaire commissie zitting. Zij veroordeelde Jan Timmers en Abraham de Ridder tot vijf jaren hechtenis, Laurens Boers tot een gevangenisstraf van zes maanden (hij moest na afloop daarvan nog een jaar onder bewaking der haute police blijven), terwijl de drie laatsten Johannes Lommen, Hendrik Heyna en Jan Velgers vrijgesproken werden.

Het garnizoen der stad zou, naar aanleiding dezer gebeurtenis, met een regiment jagers te paard en een regiment artillerie versterkt worden. Het schijnt aan de voorspraak van generaal Viviès te danken geweest te zijn, dat alleen de jagers te paard in de stad kwamen. De onderprefect noemde hetgeen er geschied was een „scène cruelle” en deelde nog mede, dat de prefect het vermoeden geuit had, dat de geheele beweging aan onvoorzichtigheid en overijling van het militair escorte geweten moest worden.

Tot slot dezer zaak nog het een en ander uit den reeds

aangehaalden brief van De Marivault aan Savary: „Peut-être au reste sous d'autres rapports est-il heureux que le hasard ait en quelque sorte donné occasion de faire reconnaître le mauvais esprit de la populace. Je l'ai plusieurs fois signalé, mais seul jusqu'à ce moment, réduit aux informations fournies par mes agents secrets, n'en recevant aucunes de l'autorité locale, je pouvais être taxé de présenter les choses sous un aspect trop défavorable et de m'être laissé prévenir. L'évènement ne justifie que trop l'exactitude de mes informations. L'exemple fait servira de leçon pour l'avenir et je me persuade que sans un nouvel acte de rigueur les moteurs secrets de l'agitation sourde, qui se manifeste depuis quelque tems, et qui a pour cause les fausses nouvelles répandues dans le peuple, chercheront en vain à exciter des troubles sérieux”.

Einde September 1811 moet er te Rotterdam weer een opstootje geweest zijn bij het doortrekken van 50 conscrits réfractaires. Het is niet meer na te gaan, wat er eigenlijk gebeurd is. Een vraag om inlichtingen over dit standje aan de commissarissen van politie is al wat er over te vinden is. Van veel belang zal het wel niet geweest zijn.

De Marivault zond 18 September 1811 een circulaire aan zijn commissarissen waarin duidelijk gemaakt werd hoe de politie zich met de conscriptie te bemoeien had:

„Nous sommes arrivés, Messieurs, au moment où les conscrits qui se sont faits inscrire vont être rassemblés pour le tirage qui doit fixer le rang, dans lequel ils seront appelés à marcher. La convocation des conseils de recrutement et le départ de ceux qui devront se ranger sous les drapeaux de Sa Majesté suivra immédiatement cette première opération. Je ne puis trop vous recommander d'exercer dans cette circonstance la plus active surveillance et de ne rien négliger pour la conservation du repos public.

Je recommande à ceux d'entre vous qui résident dans les villes où se doit faire le tirage d'assister à cette opération afin de pouvoir juger par eux-mêmes de l'esprit qui anime les jeunes gens. Je vous recommande à tous de me rendre des comptes journaliers et circonstanciés de tout ce qui aura rapport aux diverses dispositions prises par Mr. le préfet

pour assurer l'exécution de la loi sur la conscription.

Signalez moi dans vos rapports les individus qui malgré les avertissemens insérés dans toutes les feuilles de la Hollande, spéculent encore sur le remplacement des conscrits".

Telkens wanneer er weer een lichtung moest geschieden, kregen de commissarissen zulk een circulaire. De Marivault drukte hun dan meestal nog op het hart, dat zij de burgerlijke en militaire autoriteiten in alle gevallen moesten bijstaan, waarbij hun hulp ingeroepen werd. Spektakel bij de loting moesten zij beletten, terwijl zij gepaste vroolijheid mochten dulden. De herbergiers in den omtrek der plaats, waar de conscrits moesten samenkomen, zouden zij onder streng toezicht houden.

Met het onderdrukken van den handel in remplaçanten had De Marivault niet veel succes. Hij wilde dat zooveel mogelijk ieder, die een laag nummer getrokken had, zelf zijn dienstplicht zou vervullen. Boeken, die gedrukt waren om de bevolking over de conscriptie in te lichten, doch die niet deugden, werden op last van De Marivault in beslag genomen; dit geschiedde o.a. met het wetboek der conscriptie, een vertaling van den Guide des conscrits, beide, altijd volgens De Marivault, waardelooze boekjes.

Het contingent, dat in April 1811 door de vier cantons van Rotterdam voor het leger geleverd moest worden, werd door den prefect vastgesteld op 111 man. Voor de zitting van den recruteeringsraad werd de Groote kerk aangewezen; bij deze zitting moesten alle conscrits aanwezig zijn.

Ten einde een lichtung voor de maritieme conscriptie mogelijk te maken, droeg de onderprefect 9 Maart 1811 aan den maire op een lijst aan te leggen van alle personen tusschen de 25 en 40 jaar oud ¹⁾, die zich met buitenlandsche scheepvaart, stuurmanskunst, vischvangst of binnenvaart bezighielden. Op de vraag van den maire of hij ook kapiteins voor de groote vaart, schippers voor de „grand et petit cabotage" en eigenaars van schepen op deze lijst moest plaatsen, ontving hij het antwoord, dat dit evenmin als in Frankrijk geschieden moest. Het contingent voor de marine werd voor de eerste maal vastgesteld op 84 man. Waren er

1) Later veranderd in: van 24 tot 49 jaar oud.

van die 84 eenige afwezig, dan werden zij door personen op de bovengenoemde lijst voorkomende vervangen. Het getal is later tot 66 man verminderd, maar desondanks moesten er toch door afwezigheid van vele zeelieden 13 man van de lijst opgeroepen worden, die 19 April in den Haag moesten zijn; kwamen er nog zeelieden terug, voor wie anderen in dienst gesteld waren, dan moesten zij dadelijk ingedeeld en de plaatsvervangers ontslagen worden.

In de jaren 1811 en 1812 ging het te Rotterdam over het algemeen bij de conscriptie rustig toe. 19 Februari 1812 kon De Marivault aan Réal berichten, dat de werkzaamheden van het Conseil de recrutement in alle orde afgelopen waren en dat hij hoopte dat ook bij het vertrek der conscripts de orde gehandhaafd zou blijven. De Marivault had intusschen in overleg met den onderprefect en zijn commissarissen dan ook alles, wat hij kon, gedaan om ordeverstoring te voorkomen. Aan den commissaris Langestraat had hij speciaal opgedragen alle individuen te arresteeren, die de conscripts tot ongehoorzaamheid zouden aansporen. Hij moest daarbij zeer gestreng te werk gaan en op de herbergen letten, waar dergelijke personen hun bijeenkomsten hielden. Ook droeg hij nog aan zijn commissarissen op er voor te waken, dat zich in deze dagen niet, zooals in Frankrijk en België uit de conscripts benden van „retardaires” en „réfractaires” vormden, die het platteland door diefstal en roof onveilig maakten. De maire liet bij het vertrek der conscripts, met schuiten naar den Haag, hen door de commissarissen en agenten der politie bewaken, zeer tegen den zin van De Marivault, die vond dat dit meer tot de taak der nationale garde behoorde.

In Maart 1812 moest er ook weer een lichting van zeelieden voor de conscription maritime plaats hebben. De zeelieden moesten zich tusschen 19 en 20 Maart naar den Haag begeven. Deze lichting leidde in den Haag tot onlusten. In de prefectuur werden er ruiten ingegooid en een soldaat der departementale garde werd ontwapend. Door het flink optreden van De Stassart was het oproer spoedig bedwongen, maar toch schijnt het ook te Rotterdam eenige beweging veroorzaakt te hebben. Op de aangeplakte oproepingen der zeelieden had men geschreven, dat men zich voor geen con-

scriptie op moest geven, dat men met de schrijvers dezer woorden, die te Rotterdam 236 man sterk waren, moest zweren liever in Rotterdam te willen sterven dan zich te laten inschrijven voor den dienst van den duivel, die ons bloed wenscht te doen vloeien in den bloeitijd van ons leven. Ook te Beyerland was er door een zekeren Van Boven opruiende taal geuit. Dank zij de voorzorgsmaatregelen der politie en de vele patrouilles der gewapende macht liep de inscheping der zeelieden op 29 Maart zonder verdere wanorde af. In zijn schrijven van 28 Maart 1812 aan den prefect drukte De Marivault zich aldus uit:

„J'ai cru devoir entrer dans les détails pour vous mieux faire connaître la disposition présente des esprits et la nécessité de ne négliger aucune des précautions de nature à prévenir les attroupemens ou les suites, qu'ils pourraient entraîner si la fermeté et la sévérité n'étaient pas toujours alliées à la prudence. Le peuple est constamment disposé à se méprendre sur les motifs des ménagemens que le gouvernement garde avec lui, il les considère comme une preuve de faiblesse et le plus souvent ils n'ont d'autre résultat que d'ajouter à son entreprenance. Ce résultat, on doit le craindre, surtout de la part d'un peuple aussi attaché à ses opinions, à ses habitudes et qui est doué d'assez de patience et de résignation pour attendre dans le silence le moment où il croira pouvoir faire éclater avec succès ses véritables sentimens. Son intérêt se trouvant froissé, on ne peut en disconvenir, toutes les considérations disparaissent pour lui devant celle-ci et il lui subordonne dans toute occasion toutes ses dispositions et ses pensées. Il crie „Vive le Prince d'Orange" non par attachement personnel pour la personne, mais parceque lorsque le prince habitait la Haye, il se trouvait dans une position plus prospère et que le commerce et la pêche avaient une activité qu'ils ont momentanément perdues. Lorsque l'Angleterre sera soumise et lorsque Sa Majesté aura rétabli la liberté des mers, la population de la hollande lui sera dévouée par les mêmes motifs qui en ce moment excitent son mécontentement”.

De armoede was hier dan ook ontzaggelijk groot en vermeerderde nog met den dag door het stilstaan van steeds

meer bedrijven en door het ontslag van vele werklieden der marinewerf en der keizerlijke tabaksfabriek. De geldsommen benoodigd voor de uitkeeringen aan de armen werden dan ook van jaar tot jaar grooter.

Aan Gaillard droeg De Marivault op 27 Maart op, agenten van politie of „des hommes de confiance” naar de vischmarkt te zenden ten einde te observeeren wat er gebeurde en af te luisteren wat er gezegd werd. „Vous ferez bien d’y veiller par vous-même, il faut toutefois éviter que cette surveillance est remarquée. On m’affirme qu’aujourd’hui des propos incendiaires ont été tenus. J’attacherais beaucoup de prix à savoir qui les tient et par qui ils sont excités”.

De Marivault ging, zoodra hij van het oproer bericht kreeg naar den Haag en bracht daar met den commissaire spécial Eynard alles weer in orde. Hij was van oordeel dat de prefect zich goed had gehouden, maar dat hij wel wat al te weinig voorzorgen genomen had. Eynard had al den avond te voren van den commissaris van politie te Scheveningen bericht gekregen, dat er opwinding heerschte en dadelijk den prefect gewaarschuwd. Deze had echter geen voorzorgsmaatregelen willen nemen, daar men dit als een bewijs van wantrouwen zou kunnen beschouwen. De prefect had ook niet zijn toevlucht tot de gewapende macht genomen op het oogenblik, dat de opgewondenheid het grootst was, omdat hij hoopte door zijn overredingskracht en standvastigheid de onrust meester te worden.

In een brief aan Réal beschreef De Marivault als ooggetuige de inscheping der zeelieden van Scheveningen in de booten, die hen naar Amsterdam moesten brengen. Deze was volgens hem „si non avec tout l’ordre désirable, du moins avec résignation et tranquillité” gegaan. Hun werd uitgeleide gedaan door hun vrouwen, kinderen, ouders en vrienden, die allen tranen vergoten en blijken van groote droefheid gaven. Bij het voorbijvaren van de ligplaats der schuiten in den Haag was er wel een groote menigte op de been, maar zij hield zich rustig en deed niets, hoewel er een zekere beweging opgemerkt werd, toen de schuiten met conscripts aankwamen.

De Marivault geloofde, dat het ingooien van de ruiten der

prefectuur en het ontrukken van zijn geweer aan een soldaat wel door conscrits geschied zou zijn. Over de aanstichters van het oproer was er weinig of niets te vinden. Ook de door De Marivault bevolen aanhouding van Dirk Duivenboden, telegraafwachter te Wassenaar met zijn beide zoons, leverde niets op. Deze had aan den préposé der douane Steenweg verklaard dat hij zich 26 Maart naar den Haag had begeven om tegen de Franschen te gaan vechten, dat, wanneer hetgeen bij de prefectuur gebeurd was, meer te beteekenen gehad had, het plan geweest was de douaniers, als zij niet wilden overloopen, te ontwapenen, dat hij het betreurde, dat hij den prefect niet met steenen had kunnen werpen, zooals hij van plan geweest was en dat er te Rotterdam 800 prinsemannen waren, die op het eerste sein klaar zouden staan, dat er daar oproerige papieren aangeplakt waren om de bevolking tot opstand te brengen en dat hij zich daarbij zou aansluiten. Volgens Duivenboden zouden de Scheveningers, zoodra zij op hun schepen waren, hun officieren in zee werpen en de schepen bemachtigen. Eynard verhoorde Duivenboden en zijn zoon streng, maar toch leverde dit verhoor ongeveer niets op en daar Duivenboden ook nog aan een kwaal bleek te lijden, die het onmogelijk maakte hem lang gevangen te houden, werd hij weer in vrijheid gesteld. Hij bleef echter onder bewaking der haute police. De man, die te Beyerland opruiende taal had laten hooren, bleek dronken geweest te zijn, en ook de schrijvers der stukken te Rotterdam bleven onvindbaar. De Marivault kwam er toe de schoolmeesters van het maken dezer geschriften te verdenken. Hij liet, ten einde hun handschrift te leeren kennen, iederen schoolmeester iets opschrijven en hen allen ondervragen, doch dit leverde niets op.

Zeer eigenaardig is het schrijven van De Marivault aan den maire van Rotterdam, waarbij hij hem verslag doet van het oproer in den Haag:

„J'apprends à mon retour de la Haye où je m'étais transporté au premier avis, qui m'avait été donné de quelques dispositions tumultueuses parmi les marins faisant partie du contingent maritime, que des personnes ou mal-informés ou malveillans font circuler des bruits d'une

nature allarmante et propres à induire en erreur le public: Le fait est que quelques erreurs s'étaient glissées dans le travail préparatoire et ce travail ayant été révisé quelques-uns des individus appelés à marcher ont fait quelques représentations à monsieur le maire de la Haye et se sont ensuite portés à la préfecture. Tous les conscrits appelés comme eux s'y présentaient en même tems une foule de personnes se sont jointes à eux par pure curiosité. Des cris se sont faits entendre dans le premier instant, mais ils ont cessé, lorsque Mr. le Prefet s'est montré et a recommandé l'obéissance à la loi. Tout est dès lors rentré dans l'ordre. Le départ des conscrits de Cattwijk s'est opéré de suite, le départ de ceux de Schéveningue a eu lieu aujourd'hui j'ai été présent au départ, qui s'est fait dans le plus grand ordre. Les instigateurs de l'agitation qui s'est manifestée pendant un moment, si toutefois il en existe, seront recherchés avec soin et punis conformément aux lois. La tranquillité des citoyens de la ville de la Haye n'a pas été troublée un seul instant".

Aan zijn commissaires spéciaux schreef De Marivault in denzelfden geest. Zij moesten intusschen nog ieder persoon, wiens gedrag hun verdacht voorkwam aan hem opgeven. Hij had, zooals hij op 2 April 1812 aan den minister van politie schreef, duidelijk kunnen constateeren, dat er bij het opmaken der lijsten en het oproepen der zeelieden geweldig geknoeid was. Zooals reeds eerder gezegd konden eigenaars van vaartuigen niet opgeroepen worden. Thans hadden alle vaders, eigenaars van vaartuigen, die door hun leeftijd voor geen oproeping meer in aanmerking kwamen, hun vaartuigen aan hun zoons afgestaan, zoodat ook dezen niet opgeroepen konden worden. Door zulke praktijken had men te Katwijk zelfs n°. 298 der lijst moeten oproepen, en dat nog wel voor een contingent van 46 zeelieden; 252 zeelieden hadden dus een reden tot vrijstelling gehad. Natuurlijk droeg dit zeer bij tot het verbitteren der opgeroepenen en hunne families en bijgevolg ook tot het ontstaan van opstootjes, zooals die in den Haag. De Marivault wees er nog eens in een schrijven aan den minister van politie op, dat hij wel alle maatregelen van voorzorg genomen had, doch dat men alleen ten volle op de douaniers vertrouwen kon.

Tusschen 6 en 10 April 1812 moesten er weer zeelieden uit het departement naar den Haag gezonden worden. De Marivault had al voorzien, dat dit noodig zou zijn en daarom aan visschers en zeelieden uit Maassluis het viseeren van hun paspoorten geweigerd. Er waren nog 296 zeelieden noodig en dus moest het dubbele aantal naar den Haag gezonden worden. De stad Rotterdam moest 102, de rest van het arrondissement 190, het arrondissement den Briel 68, dat van Dordrecht 74 en dat van Gorcum 44 zeelieden leveren.

De Marivault verzocht bij een geheim schrijven (*secrète et confidentielle*) aan den directeur der douane van den 7en tot den 10en April sterke *patrouilles* in het kwartier der zeelieden te doen rondgaan zonder intusschen zijn andere posten te verminderen. De onrust in de stad werd nog sterk vermeerderd, doordat Admiraal Kikkert juist in die dagen 130 werklieden der marinewerf ontsloeg. Deze onrust uitte zich vooral in het aanplakken van oproerige geschriften, die alle met dezelfde hand geschreven waren als die, welke bij gelegenheid van het oproer in den Haag angeplakt waren. De Marivault hoopte toch, zooals hij aan den prefect schreef, de rust te kunnen handhaven.

Dit werd hem nog moeielijk gemaakt door den maire, die inplaats van, zooals hem door De Marivault verzocht was, de zeelieden aan huis te laten oproepen, dit door een publicatie gedaan had, hoewel hij zelf moest erkennen dat de eerste wijze van oproeping „plus convenable” was. Gelukkig had deze onvoorzichtigheid geen kwade gevolgen en ging alles, hoewel de lijsten met ongerustheid gelezen werden, rustig en geregeld in zijn werk. Generaal Radet, de commandant der gendarmerie, had ook een flinke versterking aan gendarmes gezonden. In den nacht van 6 op 7 April liet De Marivault talrijke *patrouilles* door de straten trekken en zeer vroeg in den morgen van 7 April vereenigde hij op het commissariaat-generaal alle hoofden der gewapende macht. Te Rotterdam meldden zich minder zeelieden aan, dan er opgeroepen waren; hoeveel dit er waren zou echter eerst in den Haag nagegaan kunnen worden. De lichten te Scheveningen en Katwijk liepen eveneens in de beste orde af.

Het is niet zeker of het bij deze oproeping gebleven is; in een schrijven van De Marivault aan Réal komt het bericht voor dat er nog een derde oproeping van zeelieden noodig zou zijn.

De Marivault geloofde zooals hij aan den minister van politie schreef, dat, nu de lichter der zeelieden zonder verdere onrust was afgeloopen, ook die voor den 1en Ban der mobiele nationale garde wel goed zou gaan. Deze 1e Ban bestond uit vrijgelote conscripts der vorige lichten. De 88e cohorte daarvan moest zich te Amsterdam vormen. De manschappen daarvoor bestemd moesten op het stadhuis verzameld en naar den Haag gezonden worden, waar zij 13, 15 en 20 April verwacht werden. De officieren der cohorten van den 1en Ban der nationale garde vroegen na het bekend worden van het 29e bulletin om in het groote leger te mogen dienen, waarbij die der 87e cohorte te Groningen het voorbeeld hadden gegeven ¹⁾. Vermoedelijk zal dit verzoek wel op aansporing van hoogerhand gedaan zijn. Bij de oprichting dezer corpsen was bepaald, dat zij geen dienst zouden behoeven te doen buiten de grenzen van het Keizerrijk. Het is wel opmerkelijk, dat het vertrek dezer corpsen, toen zij begin Januari 1813 op last van den minister van oorlog naar Wezel op marsch gingen, geenerlei onrust veroorzaakte. Op dien marsch kwam ook ongeveer geen desertie voor behalve bij de cohorte, die te Haarlem in garnizoen gelegen had. Een vreemd verschijnsel was dat de manschappen der 77e cohorte, die voor de keizerlijke garde aangewezen waren, weigerden uit de gelederen te treden. Echter mocht het den bevelhebbers nog gelukken de orde te handhaven en vertrok ook deze cohorte in de grootste orde. Deze 1e Ban der nationale garde vormde de kern der infanterie van het Fransche leger in 1813.

Den 2en Mei 1812 schreef De Marivault aan Réal als volgt: „Les opérations relatives à la conscription ont été entièrement terminées hier à la Haye, tant pour les troupes de terre que pour la marine; tout s'est passé avec ordre et

1) Zie over deze vrijwillige aanbidding Adrianus van Altena, Een Hollander onder de Fransche cohorten. — 1827, Dordrecht Blussé en Van Braam.

les espérances de la malveillance ont été entièrement été déjouées toutefois, le morcellement des opérations, leur lenteur, les appels successifs n'ont pas été sans influence sur l'opinion et il sera nécessaire de redoubler de surveillance et de précaution, lorsque de nouvelles levées seront ordonnées, celles faites pour le service de la marine sont particulièrement l'objet des réclamations. Un grand nombre de ceux qu'elles atteignent ont des familles nombreuses à soutenir et ils laissent autant de mécontents, qu'ils ont de parens et d'amis".

De lichtung voor de marine had nog onaangename gevolgen voor Richters, den secretris van Maassluis. Er waren te Maassluis twee zeelieden, Jan van den Briel en Jan van Leeuwen, opgeroepen en als hun plaatsvervangers Leendert Mees en Pieter Paalvast. Van den Briel diende te Antwerpen op de vloot, doch Van Leeuwen had zich uit de voeten gemaakt. Toen Leendert Mees bij Richters tegen zijn oproeping reclameerde zou deze gezegd hebben, dat hij dan ook maar had moeten wegloopen. De Marivault verdacht Richters ervan, dat hij bij de vlucht van Van Leeuwen geholpen had en liet zich over hem in een schrijven aan De Stassart van 29 Juli 1812 aldus uit: „Le sieur Richters s'explique dans les caffés et autres lieux publics de la manière la plus inconvenante sur les actes de l'administration. Cet homme dont le mauvais esprit m'est depuis longtems connu, exerce sur le maire une très fâcheuse influence. Il serait bien désirable qu'il fût rendu étranger aux opérations de la Mairie".

Eenige dagen later werd Van Leeuwen ontdekt. De Marivault had bevolen zijn vrouw door een gendarme naar Rotterdam te doen brengen. Toen zij op het punt was te vertrekken, deelde zij in haren angst mede, waar Van Leeuwen verborgen was en nu werd deze voor De Marivault gebracht. Hij werd door een gendarme naar Maassluis teruggevoerd onder belofte, dat hij zich op 3 Augustus in den Haag zou aanmelden. De secretaris Richters werd te Rotterdam met Leendert Mees geconfronteerd; echter hield hij vol, dat hij de bewuste woorden niet gebezigd had. Op alle vragen antwoordde hij, dat niet hij, maar de maire de administratie

voerde, maar toen hem verweten werd, dat hij misbruik maakte van zijn invloed op den maire, moest hij zelf bekennen, dat die invloed inderdaad zeer groot was. De Marivault vond dat Richters alleen al uit zijn betrekking verwijderd kon worden, omdat deze geen Fransch kon schrijven of spreken. Echter schijnt hij er niet in geslaagd te zijn Richters verwijderd te krijgen.

De lichting in het najaar van 1812 verliep in de beste orde, evenzoo een lichting in December 1812 en Januari 1813 ter aanvulling van de 88 cohorten der nationale garde. De maire ontving van den onderprefect bij de eerste lichting in 1812 het volgende schrijven: „Gijlieden zult aan de jongelieden voorhouden de verplichtingen, die hun opgelegd zijn. De liefde tot hun pligt meer nog als de vrees voor straf zal hun overreden, daar houd ik mij van verzekerd, om dezelve met nauwkeurigheid waar te nemen”.

Eind Januari en begin Februari begonnen de werkzaamheden verband houdende met een nieuwe lichting. De Marivault droeg aan zijne commissarissen op zich met de onderprefecten en maires over de handhaving der orde gedurende dien tijd te verstaan. Op 5 Februari 1813 kwamen de lotelingen op het raadhuis bijeen. Slechts drie lotelingen ontbraken bij het oproepen van hun naam. De Marivault had bevel gegeven, dat de agenten de menschen voor het stadhuis tot doorloopen moesten aanmanen om samscholingen te voorkomen. De loting had te Rotterdam in alle rust plaats. Het was marktdag en om de drukte niet te vermeerderen had Admiraal Kikkert zijn werklieden binnen het arsenaal gehouden evenals ook de regisseur der tabaksfabriek zijn werklieden in de fabriek, terwijl alle kroegen en herbergen in den omtrek van het stadhuis gesloten waren. Het contingent, dat het departement voor deze lichting te leveren had, was op 900 man vastgesteld. Te Leiden waren er standjes bij deze lichting geweest, die echter, volgens De Marivault, aan dronkenschap te wijten waren. Eynard kreeg van De Marivault last om zich naar Leiden te begeven en dan tegelijk het kanton Woubrugge te bezoeken, waar ook enkele ongeregeligheden voorgekomen waren en dat om den oproerigen geest, die er heerschte, bekend geweest

schijnt te zijn. Te Delft, waar ook de marktdag met den dag der loting samenviel en te Dordrecht liep alles goed af, hoewel te Delft eenige conscrits een slechte gezindheid getoond hadden.

Bij deze lichting hadden alléén te Oud-Beyerland ernstige onlusten plaats. De conscrits aldaar hadden op het gerucht, dat men dat ook te Rotterdam en Dordrecht gedaan had, geweigerd om te loten. De prefect begaf zich dadelijk met gendarmes en departementale gardes naar Beyerland en trachtte eerst door woorden de muitelingen tot hun plicht te brengen, toen dit echter niets uitwerkte en men hem met bedreigingen antwoordde onder het geroep van Oranje Boven!, gaf de prefect order om te vuren en nadat er eenigen gedood en gewond waren, werd de rust hersteld. De intendant de l'intérieur d'Alphonse schreef aan De Stassart, dat hij geloofde, dat het schieten niet noodig geweest was, waarop deze hem als volgt antwoordde: „Où en serions nous si le peuple venait à savoir qu'il nous est interdit de recourir à la force armée pour faire respecter les lois et réduire les factieux à l'obéissance?”. De Marivault droeg dadelijk aan den commissaire spécial Hermans te Helvoet een onderzoek naar het oproer op en zond een circulaire aan al zijn commissarissen ten einde hen aan te sporen om de uitwerking van het bericht van het oproer te Beyerland op de bevolking na te gaan. Zij moesten vooral nagaan „les dispositions des conscrits et de leurs parens”. Alleen het antwoord der Rotterdamsche commissarissen is bekend. Zij meldden, dat de bevolking het te Beyerland gebeurde afkeurde. Uit het onderzoek bleek, dat de bevolking gewapend geweest was met stokken en hooivorken, slechts één man, Willem Diepenhorst, had een pistool gehad. Deze was met een zekeren Gideon de Kraan de hoofdaanstichter van het oproer. Beide mannen slaagden erin zich aan het onderzoek te onttrekken. De Marivault zond tot onderzoek naar Beyerland eerst een geheimen agent, die hem berichtte, dat de vrouw van den juge de paix met haren broeder Van Dijk de lotelingen tot hun verzet aangespoord had, en daarna Buijsthoofd uit Dordrecht en Gaillard uit Rotterdam, ten slotte moest hij zich zelf met Hermans op last van den minister van politie naar Beyerland begeven, daar er volgens De Stassart nog steeds

„beaucoup de fermentation dans les esprits” bleef heerschen; 12 Maart keerde hij van dit uitstapje terug.

De Marivault had dadelijk aan de verschillende maires op het eiland geschreven ten einde hen aan te sporen om degenen, die aan het oproer schuldig waren, op te geven en liet verschillende personen uit Beyerland naar Rotterdam brengen, zooals den herbergier uit De Roode Leeuw, van wien De Marivault gehoord had, dat hij wel genegen zou zijn te zeggen, wat hij wist, den dorpskuiper van Piershil, de boeren Jan Hoogewerf en Pieter Mast, den „fabriquant de pain d'épice” Scheenoot, den schoolmeester der plaats, den werkman Pieter van Leeuwen, Jan en Frans de Reus (deze laatste zat van 4 Maart tot 13 Juni 1813 in het Dolhuis), Maantje en Adriaan Brussaard, Marie Schilperoort (van 2 Maart tot 5 Juni 1813 in het Dolhuis), Catharina Hoofstad (van 4 tot 13 Maart 1813 in het Dolhuis), den werkman Stuip (van 1 Maart tot 5 Juni 1813 in het Dolhuis), den landbouwer Jacob Verhagen (van 1 tot 9 Maart 1813 in het Dolhuis), Antonie den Snijder, Kees Bloot-hoofd, Dirk de Graaf, Kees Schippers, Jacob Kloos, Jan Pruyt en Dirk, den zoon van den doodgeschoten ouden kleermaker, allen conscrits. Deze waren allen van Oud- en Nieuw-Beyerland. Ook eenige bewoners van Numansdorp liet De Marivault naar Rotterdam opzenden. Ook den dominee van Heinenoord trachtte hij in Rotterdam te krijgen; toen deze op 21 Februari de godsdienstoefening in zijn kerk leidde, waren vrouwen uit Oud-Beyerland de kerk binnengekomen om de kerkgangers over te halen in Oud-Beyerland te gaan helpen. Deze hadden zich toen, zoo goed en zoo kwaad als het ging, gewapend en waren medegegaan. De Marivault wilde thans van den dominee weten, wat er precies gebeurd was. Daar deze ziek was kreeg hij verlof, zijn verklaring schriftelijk af te leggen. De Marivault eindigde zijn schrijven aldus: „Votre caractère m'est garant qu'aucune considération ne pourra influer sur le texte de cette pièce et que de votre part les faits ne seront présentés que sous leur jour véritable”. Later liet hij ook nog de maires van Oud- en Nieuw Beyerland en Heinenoord naar Rotterdam komen met den beurtschipper van Beyerland op Rotter-

dam, Jacob Mast, die bij het oproer een schot door zijn been gekregen had. De Marivault kwam na al deze nasporingen en onderzoekingen tot de overtuiging, dat de aanstichters van het oproer op roof en diefstal uit waren en trachtte hun veroordeeling door een militaire commissie te verkrijgen. Dit was echter zeer tegen den zin van den stedehouder des Keizers Lebrun en ook De Stassart vond dat de bevolking door de gevallen dooden en gewonden al genoeg gestraft was. Het einde der zaak was, dat vijf personen naar het binnenste van Frankrijk vervoerd werden, terwijl aan eenige anderen gedwongen verblijfplaatsen in het departement aangewezen werden, waar zij onder toezicht der politie stonden. Men nam dadelijk maatregelen om het bekend worden van hetgeen te Beyerland gebeurd was in Engeland te beletten; de Engelschen zouden anders kunnen denken, dat er een algemeene opstand uitgebroken was en plannen voor een landing gaan maken.

De Marivault vreesde vooral voor onlusten bij het vertrek der conscrits en raadde den minister van politie aan, zijn ambtgenoot van oorlog te vragen tegen dien tijd in alle hoofdplaatsen van arrondissementen eenige troepen te plaatsen. Intusschen was dit gemakkelijker gezegd dan gedaan. Betrouwbare troepen waren er in de Hollandsche departementen bijna niet. Te Rotterdam was op den dag der loting dienst gedaan door den actieven dienst der douane, die vermeerderd was met eenige brigades uit andere steden, door de garde soldée en de gendarmerie. Voor de zitting van den recruteeringsraad op 15 en 16 Maart 1813 waren eerst de Prinsenkerk en het Schotsche kerkje aangewezen. Het gelukte De Marivault intusschen daarvoor de Zuiderkerk te doen aanwijzen, die door de bruggen gemakkelijk geïsoleerd zou kunnen worden. Met zijn aanvraag om versterking der gewapende macht had hij geen succes. Evenals te Rotterdam liepen ook de werkzaamheden van den recruteeringsraad te Leiden, den Haag, Brielle en Dordrecht in de beste orde af. Op 30 en 31 Maart en op 1 en 2 April vertrokken de lotelingen uit de verschillende plaatsen van het departement naar den Haag. Uit Rotterdam vertrokken zij op 1 April ten getale van 158 man. 6 April be-

richtte De Marivault zijn supérieurs, dat alle werkzaamheden in verband met de conscriptie (lichting van 1812) in de beste orde afgeloopen waren. Van het 900 man sterke contingent van het departement waren er 140 apart gehouden voor de corps d'élite, d. i. de Keizerlijke garde. Bij het doortrekken der conscripts door Rotterdam en Dordrecht was alles rustig gebleven. De Marivault schreef deze rust aan de hier al vrij algemeen verspreide meening toe, dat de Franschen tegen dat deze conscripts het groote leger bereikten Holland al lang kwijt zouden zijn.

In een schrijven van den 30en Juli aan den commandant der gendarmerie in den Haag sprak De Marivault voor het eerst over de lichtung der conscripts klasse 1813. Hij droeg den commandant op zijn waakzaamheid te verdubbelen. Ieder individu, dat deze lichtung op welke wijze ook tegenwerkte, moest direct aangegeven worden. Aan Réal schreef De Marivault denzelfden dag dat hij in het bezit van zijn instructies voor deze lichtung was. Hij zou hem en den minister van politie van alles volledig op de hoogte houden en sprak de hoop uit, dat de straffen voor het later te bespreken oproer in April uitgedeeld de kwaadwilligen wel van nieuwe ordeverstoringen zouden afhouden. Aan zijn ondergeschikte commissarissen drukte hij nog bijzonder op het hart, dat zij toch niets zouden verzuimen wat tot handhaving der orde en rust gedurende de lichtung zoude kunnen bijdragen. De operaties zouden volgens De Marivault op 25 Augustus moeten beginnen en op 10 October zou alles afgeloopen moeten zijn. Intusschen had de inschrijving voor de conscriptie te Rotterdam al op 5 Augustus plaats. De recruteeringsraad hield op 15 en 16 September zitting in de Prinsenkerk en alles liep in de beste orde zonder eenige onrust af. Van 24 tot 28 September werden de conscripts uit het departement in den Haag verzameld en ook hun vertrek naar het leger had zonder eenige stoornis plaats. Alleen hadden eenige der lotelingen bij den afmarsch oranjeliedjes gezongen en Oranje Boven geroepen.

Behalve de gewone lichtingen moesten er nog telkens manschappen voor allerlei andere diensten geleverd worden. In dit departement moesten drie compagnieën kustkanon-

niers opgericht worden, waarvan er twee op Goeree en een te Brielle geplaatst zouden worden. De compagnieën moesten ieder sterk zijn 1 kapitein, 1 luitenant, 1 sergeant-majoor, 4 sergeants, 8 korporaaals, 8 vicekorporaaals, 2 tamboers en 96 kanonniers. Toen er zich niet, zooals men eerst gehoopt had, genoeg oud-militairen voor dezen dienst aanmeldden, moesten de plaatselijke besturen de ontbrekende manschappen leveren. Oud-militairen niet onder de 25 en niet boven de 45 jaar zouden het eerst in aanmerking komen. Rotterdam met Kralingen en Cool moest 55 man leveren. Na veel moeite is het mogen gelukken dit aantal aan den commandant der artillerie te Ouddorp te zenden.

Het Fransche bestuur bleef er steeds op bedacht het leger ook op andere wijze dan door de conscriptie te versterken; zoo gaf de onderprefect 18 Augustus 1811 aan den maire bericht dat de Keizer aan verschillende gestichten der stad de gunst wilde bewijzen om eenige hunner kweekelingen in het corps van de pupillen der garde op te nemen. Om de zaak te vergemakkelijken gaf de onderprefect maar in eens op, welk aantal jongens de stad Rotterdam te leveren had benevens hoe dit getal over de gestichten verdeeld moest worden. De jongens moesten in 1796 geboren en hun 15e jaar bereikt hebben en niet meerderjarig of aan de conscriptie onderworpen zijn. Slechts zij moesten gekozen worden, die het krachtigst gebouwd en van de grootste gestalte waren. 21 Augustus moesten zij in een lokaal, dat echter niet genoemd werd, vereenigd worden. De jongens moesten vergezeld worden door een lid der commissie van het gesticht, waarin zij thuis behoorden. Het stedelijk armhuis moest 6, het Gereformeerde weeshuis 8, het Luthersche weeshuis 1, het Remonstrantsche weeshuis 1, het Roomsche katholieke weeshuis van de Leeuwenstraat 3, dat van den Steyger 3, het Oud-Roomsche weeshuis in den Oppert 1 en dat van de Slikvaart ook 1 jongen leveren. Dit waren er dus 24 in het geheel; het contingent voor het arrondissement Rotterdam bedroeg 58 jongens. Op 21 Augustus moesten er evenwel 116 gebracht worden ten einde de keuze te vergemakkelijken. Uit een schrijven van den prefect blijkt, dat er nog een suppletoire oproeping noodig geweest is, om het contingent

te completeeren. Het stedelijk armhuis moest 1 en het Gereformeerd weeshuis 2 jongens leveren. Er moesten dus op 2 September 6 jongens aan het huis van den onderprefect gebracht worden ten einde daaruit te kunnen kiezen. Tegelijk met deze lichting voor de pupillen der keizerlijke garde werden de zoogenaamde pupilles de Hollande van Koning Lodewijk ontbonden en de jongens weer naar de gestichten, waaruit zij gekomen waren, teruggezonden. 23 Augustus gingen er 120 jongens uit den Haag naar Parijs op weg, die voor de pupillen der garde bestemd waren. De maire van Rotterdam kreeg van den onderprefect bericht van den doortocht met opdracht goed voor hen te zorgen. De prefect wilde, dat zij het goed zouden hebben. Uit een rapport van den commissaris van politie Frescarode blijkt, dat deze doortocht goed afgelopen is.

In November 1811 volgde er, naar aanleiding van de plannen van den keizer om het aantal der pupillen tot 6000 te vermeerderen, die uit de hospices van het geheele rijk genomen moesten worden, weer een nieuwe oproeping. Alle jongens van 15 tot 20 jaar oud uit de gestichten moesten voor den onderprefect gebracht worden. Er moesten lijsten gemaakt worden van alle jongens, de misvormden inbegrepen, die evenwel niet voor den onderprefect gebracht behoeften te worden. Door het ontbreken van de uitgaande missiven der 2e helft van 1811 is het niet te zeggen hoe het met deze lichting gegaan is. Dat de jongens vertrokken zijn is zeker. In Februari 1812 zond de onderprefect een lijst van de pupillen der garde, wier gezondheid niet tegen dezen dienst bestand geweest was. Zij moesten weer in de gestichten, waaruit zij genomen waren, geplaatst worden. Echter moesten zij zoo spoedig mogelijk om de gestichten te ontlasten in fabrieken of werkplaatsen of bij den landbouw te werk gesteld worden. Het schijnt, dat men den leeftijd der jongens wel wat heel laag gesteld had, want 9 April 1812 kwam er een schrijven van den onderprefect met het bericht dat de leeftijd vastgesteld was op van 16 tot 25 jaar. Zij moesten 1 M. 544 m.M. lang zijn. Waren zij boven den leeftijd voor de conscriptie, dan moesten zij bewijzen, dat zij aan de conscriptie voldaan hadden.

Op 1 Augustus 1812 kwam van den onderprefect het bericht, dat er voor aanvulling van het regiment pupillen nog 2564 jongens noodig waren. Op 11 Augustus moesten alle jongens van 16 tot 25 jaar uit de gestichten door een der administrateurs van elk gesticht naar het armhuis op den Schotschen dijk gebracht worden. De onderprefect zou zelf de commissie voorzitten, die de kinderen moest onderzoeken. De maire gaf dadelijk de noodige bevelen aan de besturen der verschillende gestichten. De kinderen, die op 11 Augustus goed gekeurd werden, werden reeds den volgende dag naar den Haag gezonden.

Weinig succes had de ook te Rotterdam gegeven gelegenheid om dienst te nemen bij de tirailleurs en voltigeurs van het regiment nationale garde der keizerlijke garde. Jongelui van 16 tot 18 jaar, voorzien van de toestemming hunner ouders of voogden en jongemannen van 18 tot 25 jaar, die niet in de termen der conscriptie vielen, kwamen daarvoor in aanmerking. Er meldde zich te Rotterdam slechts één persoon aan, die de vereischte lengte had, namelijk 1.73 M. voor de tirailleurs en 1.69 voor de voltigeurs.

De oude schutterij was onder den naam van garde nationale sédentaire blijven bestaan, maar kon eigenlijk nauwelijks als een krijgsmacht beschouwd worden. Het Fransche bestuur beraamde in 1811 eenige maatregelen tot verbetering. Men wilde haar betere wapenen uit de Rijksmagazijnen geven en wilde de officieren, die slechts met tegenzin hun dienst deden, ontslaan. Ook wilde men niet meer toelaten, dat de betere standen zich tegen betaling van een zekere contributie aan den dienst onttrokken. Ook de krijgsraad zou anders ingericht worden. De maire moest in overleg met den kolonel een algemeen plan tot verbetering maken, dat de wijze van samenstelling, den tijd en de plaats der exercitiën en de discipline moest regelen. Van al deze fraaie plannen is intusschen niets gekomen. De garde nationale sédentaire bleef een ordelooze bende, die onder meer bij den grooten brand in de Boompjes op 10 Juni 1812 door haar tuchteloosheid en dronkenschap, in plaats van te helpen, bij de blussching en beperking van den brand slechts hinderde. De Marivault had bij deze gelegenheid de bestrijding van het

vuur zelf in handen genomen en zich bij zijn superieuren zeer over de nationale garde beklaagd. De commandant dier garde Reepmaker was met den maire op het raadhuis gebleven, vanwaar deze heeren door het zenden van orders getracht hadden den brand te blusschen.

Aan de volslagen onbruikbaarheid dezer garde is dan ook zeker het besluit om een garde soldée op te richten te danken. 27 November beval de Keizer de oprichting van dit korps. De maire kreeg last een register te openen voor jongelieden die bij dit korps dienst wilden nemen, echter zonder veel succes, daar het korps bijna geheel uit conscrits samengesteld werd. Het werd georganiseerd door den inspecteur aux revues Soyvé, met behulp van generaal Dirk van Hogendorp. 25 Februari 1812 kreeg de maire last van den onderprefect om de kazerne voor het korps gereed te maken, daar 26 en 28 Februari 1812 de conscrits, die de garde soldée moesten vormen, voor het conseil de recrutement moesten verschijnen. Over de sterkte en de uniform dezer garde is al een en ander bij de behandeling der feesten medegedeeld. De inspecteur aux revues der 17e militaire divisie moest het corps iedere maand, de maire het om de drie maanden inspecteeren en verslag over de inspectie uitbrengen aan den minister van oorlog en den hertog van Plaisance. De commandant der garde soldée Van Rossen fungeerde van 7 April 1812 af, toen alle andere troepen de stad verlaten hadden, als stadscommandant. Het had groote moeite gekost om officieren voor het korps te vinden. De hertog van Plaisance schreef 24 Januari aan den Keizer: „Je désespère de pouvoir fournir à Votre Majesté une liste de présentation pour les officiers de la garde soldée de Rotterdam. 48 sujets se présentent, mais jusqu'ici aucun sujet ne remplit lesd ispositions du décret et la plus grande partie par leur conduite, par les métiers qu'ils exercent ne méritent pas d'être employés". Onder de soldaten waren ook niet weinig slechte sujetten, zij verkochten nog al eens uitrustingsstukken, die van hun kameraden gestolen waren. De Marivault vond de sterkte van 200 man veel te gering en wilde die op 300 man brengen. Dit zou nog niet eens in overeenstemming zijn met de sterkte der garde soldée van Amsterdam, die op

200000 inwoners 1200 man sterk was, terwijl Rotterdam 60000 inwoners had. Hij slaagde echter niet in deze poging. De commandant Van Rossen vond zijn troep geheel voldoende.

Over het algemeen was De Marivault over de medewerking, die hij van de garde soldée en haren commandant ondervond, zeer tevreden. Onder de officieren vormde vooral de ondercommandant Van Laar het slechte element. Hij was vroeger, volgens De Marivault, uit het Hollandsche leger weggejaagd, was daarna ambtenaar bij de douane en de droits réunis geweest en was eindelijk door voorspraak van generaal Van Hogendorp bij de garde soldée als officier aangesteld. Van Laar ruide de soldaten van het korps tegen de officieren op en scheen ook oranjegezind te zijn. De Marivault wilde hem door overplaatsing naar een ander korps verwijderen, terwijl generaal Lorcet gaarne zou zien, dat de andere officieren een aanklacht tegen hem indienden ten einde hem zoo kwijt te raken. Wat er verder met hem gebeurd is, is niet bekend. Wel komt later zijn naam niet meer onder de officieren voor. Toen er na het oproer in April 1813 eenige door de militaire commissie ter dood veroordeelde personen moesten doodgeschoten worden, wilde generaal Lorcet dit niet door de garde soldée laten doen, aangezien deze nog maar zoo korten tijd bestond en nooit beproefd was. De officieren waren daarover zeer ontevreden en vatten dit als een bewijs van wantrouwen op. De Marivault wist echter hun ontevredenheid te doen bedaren. De garde soldée werd bekostigd uit contributies, die betaald werden door allen, die, als de garde soldée niet bestaan had, bij de nationale garde hadden moeten dienen. Over de vrijstelling van deze contributie ontstond groote oneenigheid, daar verschillende colleges o.a. ook de leden der handelsrechtbank evenals de hogere ambtenaren en militaire bevelhebbers daarvan vrijgesteld wilden worden. Douaneambtenaren, marine-officieren en leden der brandweer werden later nog van de contributie vrijgesteld. Deze werd over het algemeen zeer slecht betaald. Nog 16 November 1812 ontving de maire machtiging van den prefect om de goederen dergenen, die achterstallig en onwillig waren bij het be-

talen hunner contributie, te doen verkoopen. Om den geest van den commandant Van Rossen te leeren kennen kan een schrijven dienst doen, dat deze op 27 Augustus 1813 aan den maire richtte:

„J'ai l'honneur de vous envoyer un rapport journalier de la garde principale par lequel vous verrez, Monsieur le Chevalier, que l'on a conduit deux porcs dans la dite garde, une chose dégradante pour un militaire que Sa Majesté l'Empereur daigne considérer comme appartenant à la première classe de la société. Je n'ai voulu envoyer copie translat à Monsieur le Comte Molitor, général commandant la 17e division militaire, sans préalablement vous en avoir donné connaissance et demandé votre avis. Je ne puis comme commandant de place permettre que la garde principale d'une bonne ville soit prise pour un logement de cochons, aussi officiers, sous-officiers et soldats en sont indignés et je ne puis leur donner aucun tort à cet égard, puisque Monsieur le général Molitor lui-même disait un jour devant le front de la compagnie que l'on ne devait point se considérer comme de la milice, mais comme une compagnie de ligne et disponible, que par sa belle tenue il oserait présenter à l'Empereur. Je suis bien convaincu, Monsieur le Chevalier, que vous sentirez comme moi combien il est nécessaire de conserver l'honneur et l'émulation parmi les soldats”.

Op dit wonderlijk epistel antwoordde de maire, dat hij het geheel met hem eens was, dat een hoofdwacht geen plaats voor varkens was, maar dat zij er toch door de schuld van een zijner officieren gekomen waren.

Het is jammer, dat deze garde soldée juist op het oogenblik, toen zij na het vertrek der Franschen aan den opstand de grootste diensten had kunnen bewijzen, door het bestuur der stad afgedankt werd.

Begin 1813 moest Napoleon trachten weer zoo spoedig mogelijk in het bezit eener groote en goede ruitery te komen, daar de oude in Rusland geheel te gronde gegaan was. Om dit te bevorderen kwam de Fransche regeering op het denkbeeld, dat de groote steden van het rijk ieder een aantal uitgeruste ruiters en paarden aan den Keizer zouden aanbieden. De stad Parijs ging met 500 ruiters en paarden voor en de

andere steden moesten, of zij wilden of niet, dit voorbeeld volgen. De Marivault had heel wat over die zoogenaamde vrijwillige leverantie van ruiters en paarden te schrijven. Hij wist zijn commissarissen ertoe te brengen ook twee paarden aan te bieden. Zij moesten die volgens den prefect zelf koopen en het geld werd van hun salaris ingehouden, wat hun groote moeielijkheden bezorgde; ook de employés van zijn bureau brachten voor paarden 300 francs bij elkaar. Van een gift van De Marivault zelf is nergens iets te vinden. Rotterdam zou 50, de rest van het arrondissement 76, Helvoet 31, Gorcum 40, Dordrecht 31, Leiden 44, den Haag 40 en de omstreken van den Haag 30 geheel uitgeruste ruiters en paarden leveren. Behalve deze vrijwillige giften moesten de arrondissementen Rotterdam, den Haag, Leiden, Dordrecht, Gorcum en den Briel 46, 19, 13, 22, 10 en 15 paarden leveren. Ieder arrondissement moest voor het dubbele aantal paarden zorgen, ten einde de keuze te vergemakkelijken.

Het bijeenbrengen van vrijwilligers gelukte niet en zoo werd het noodzakelijk conscrits op te roepen. In Dordrecht maakten de opgeroepen conscrits zwarigheden; zij wilden, dat men hun het decreet zou toonen, dat hun oproeping en inlijving beval, daar de dienstneming vrijwillig heette te zijn. Ten slotte lieten zij zich toch overhalen om rustig uit te trekken. Ook in Rotterdam had men onder de opgeroepen conscrits onwil kunnen constateeren. Daar hadden drie conscrits geweigerd naar den Haag te gaan. Zij hadden, volgens De Marivault, „beaucoup de mauvaise volonté” getoond en gezegd, dat zij zich wel aan alle nasporingen zouden weten te onttrekken. De Marivault vond het noodzakelijk „tant pour le service que pour l'influence que leur exemple peut donner”, dat zij gearresteerd en naar den prefect gebracht zouden worden. Van de naar den Haag gezonden conscrits werden er heel wat afgekeurd en doordat de maire weer anderen moest oproepen, werd er weer veel verbittering onder de bevolking gewekt. Van de 50 paarden, die de stad Rotterdam naar den Haag gezonden had en die van 500 tot 600 francs per stuk gekost hadden, werden er niet minder dan 26 afgekeurd. De maire bleef ook bij deze ge-

legenheid zijn reputatie getrouw, want 24 Januari 1813 schreef hem de onderprefect dat hij de eenige maire van het departement was, die met zijn paarden niet op tijd was. Op 25 Januari moest de onderprefect 60 paarden naar den Haag kunnen zenden. Of dit de gerequireerde of de vrijwillig aangeboden paarden waren en hoeveel paarden er afgekeurd werden is uit de tamelijk verwarde correspondentie niet op te maken. Wel blijkt dat de samenwerking van den prefect met de commissie tot overname der paarden, uit cavalerie-officieren bestaande, alles te wenschen overliet; wat de prefect goedkeurde, keurde de commissie weer af en zoo werd de maire eindeloos lastig gevallen over het zenden van andere paarden.

De kosten voor paarden, ruiters en uitrusting bedroegen 64095,07 francs, welk geld uit de post voor onvoorziene uitgaven genomen werd. In Maart vertrokken de ruiters naar het leger, maar nog in de maand Juni moest de maire naar plaatsvervangers zoeken voor enkele der 50 ruiters, die inmiddels gedeserteerd waren. De maire drukte in een schrijven betreffende deze zaak de hoop uit, dat de stad in het vervolg geen deserteurs meer zou behoeven te vervangen.

29 Januari 1813 ontving de maire van den onderprefect een schrijven over vrijwillige giften luidende als volgt: „Monsieur le maître de requêtes, Intendant de l'Intérieur a pensé qu' à l'exemple de ce qui a été fait à Paris et dans la plupart des autres villes, il serait bon d'ouvrir un registre pour recevoir les dons volontaires qui pourraient être faits par les habitans pour subvenir, du moins en partie, aux dépenses dont les communes se sont chargées par l'offre fait à Sa Majesté de cavaliers armés et équipés à leurs frais. Je vous prie de vouloir au reçu de la présente ouvrir un pareil registre dans votre commune et de m'en faire connaitre les résultats le 6e février prochain.” De uitslag was niet be- moedigend voor het Fransche bestuur. Er kwam geen enkele inschrijving.

Het volgende schrijven van De Marivault aan zijn commissaires spéciaux in den Haag, Helvoet en Middelharnis van 22 Januari 1813 werpt een eigenaardig licht op die zoo- genaamd vrijwillige aanbiedingen:

„Son Excellence, le Ministre de l'Intérieur, doit avoir écrit circulairement et confidentiellement au sujet des grandes mesures que Sa Majesté vient de prendre et en même tems pour exciter le zèle des conseils municipaux et les engager à imiter l'exemple donné par celui de la ville de Paris.

Sans doute ces conseils se seront déjà rassemblés dans votre arrondissement et sans doute aussi ils se seront empressés d'offrir un témoignage de leur dévouement à Sa Majesté. Ne négliger rien pour être exactement informé de ce qui s'y passera, observez plus attentivement que jamais la direction que va prendre l'opinion publique et dans une circonstance aussi solonelle, réunissez vos efforts à ceux de l'administration pour que les vues de Sa Majesté soient partout remplies, il ne peut échapper à personne que les mesures qui viennent d'être prises ont pour but d'amener une paix digne du souverain qui nous gouverne ou de la conquérir par la victoire.

La publication du 29e bulletin a imprimé dans l'intérieur de l'Empire un élan décisif à l'esprit public, l'honneur national a fait palpiter tous les coeurs et la trahison du Général d'Yorc les a fait tressaillir d'indignation. Employons tous nos efforts à faire participer à cette généreuse colère les habitans de ce département; excitons les à rivaliser de zèle avec les anciens français et à s'associer ainsi aux succès pacifiques de Sa Majesté.

La Police doit la première aller au devant de tout ce qui pourra produire et garantir ce résultat conservateur. Rien ne doit lui coûter pour cela. Jamais une occasion plus belle ne s'offrit à vous de vous recommander vous-même à la bienveillance de Son Excellence et j'approuverai une satisfaction d'autant plus vive en lui rendant compte de ce que vous aurez fait pour seconder mes propres efforts que je suis assuré d'avance qu'Elle vous en saura un gré infini.

Je vous recommande d'ailleurs de ne rien entreprendre que de concert avec l'administration et conformément aux directions données par Monsieur le Préfet. Je vais moi-même me concerter avec lui et je vous ferai connaître ultérieurement jusqu'où pourra s'étendre votre interven-

tion et votre surveillance pour arriver à l'accomplissement des desseins de Sa Majesté".

Half Maart begonnen hier te lande geruchten te loopen over den tegenspoed der Franschen in Noord-Duitschland. Tegelijk begon men te spreken over een nieuwe organisatie der nationale garde. Deze beide zaken zouden de aanleiding geven tot de troebelen en de onrust in de maand April, bekend onder den naam „Drie schoft Oranje Boven". Een vertrouwelijk schrijven van De Marivault van 17 Maart aan den minister van politie is in verband met het bovenstaande zoo belangrijk, dat het verdient in zijn geheel opgenomen te worden:

„J'ai annoncé hier à Monsieur le Comte Réal que le conseil de recrutement avait terminé ses opérations pour les arrondissemens de Leyde, de la Haye, de la Brielle et de Rotterdam et que partout elles s'étaient faites avec ordre et régularité.

Au moment où ce conseil procédait ici, on commençait à se dire à l'oreille que les français avaient évacué Hambourg; aujourd'hui cette nouvelle est généralement répandue dans le commerce, demain elle le sera dans le peuple, jusqu'à ce moment elle fait naitre parmi la majorité de ceux qui y croient, plus d'inquiétude que de contentement et d'espérance. Les malveillants n'ont pas encore eu le tems de s'en emparer; ce ne sera que dans quelques jours qu'on jugera (si elle se soutient) de son effet sur les ennemis déclarés de la France et sur ceux qui associent l'idée d'un meilleur avenir à celui d'un autre ordre de choses. A tout considérer la disposition des esprits me parait être telle que je l'ai dépeinte à V. E. dans plusieurs de mes dépêches et en dernier lieu dans celle du 11e fevrier n°. 2553. Son développement est seulement plus ou moins vif selon que les nouvelles sont plus ou moins facheuses; l'opinion du peuple est toujours que les français ne peuvent pas garder la Hollande; ceux qui la lui ont donnée et qui semblaient l'avoir en partie abandonnée, y reviennent en ce moment, ils pensent d'ailleurs que ce changement s'opérera sans commotion et par la seule force des circonstances.

Cette manière d'envisager la position des affaires justifie

mes précédentes assertions et explique comment l'administration peut espérer de conserver une marche régulière; comment aussi nous pourrons, quoique dépourvus de moyens de défense, arriver sans qu'il se manifeste des troubles sérieux à l'époque où la puissance de Sa Majesté ne sera plus méconnue.

Je ne dois pas dissimuler à V. E. que je ne serais pas cependant sans inquiétude si quelques mesures n'étaient pas prises dans les villes populeuses pour rendre vaines les entreprises de la canaille, on serait dans plusieurs et particulièrement dans celle-ci presque entièrement dépourvue des moyens de maintenir l'ordre, non seulement parce que nous avons peu de force disponible, mais parcequ'il y aurait rivalité ou jalousie entre les chefs des diverses autorités dont le secours serait réclamé. Je ne parle que de ce qui arriverait pendant les premières heures et jusqu'à ce que M. le Général commandant le département ait pu être averti, mais V. E. sait qu'il en faut bien peu à des têtes échauffées pour commettre les plus grands désordres.

Cet état des choses a déjà fixé l'attention de M. le Général Comte Molitor, il a dû en entretenir S. E. le ministre de la guerre en lui exposant la nécessité d'organiser sur des bases plus rassurantes les gardes nationales sédentaires. Je considère, Monseigneur, cet objet comme étant d'une importance majeure et si V. E. daigne accorder quelque confiance à mes observations et à mes rapports, j'ose la supplier de presser la décision sollicitée par M. le Comte Molitor.

Nous jouissons de la tranquillité, tous les gens sages, quelques soient leurs opinions politiques en désirent la continuation, mais les mécontents sont nombreux; quoique sans chefs et sans point de ralliement, ils auraient bientôt l'un et l'autre si les premières tentatives séditeuses restaient impunies. Nous éprouvons donc un besoin impérieux d'une organisation militaire, telle que nous puissions être certains de rester constamment unis et de prévenir toute hésitation dans la direction de l'emploi de nos premiers moyens de défense; toutes les fois que le secours de la garde sédentaire a été réclamé à Rotterdam elle a concouru à augmenter le désordre parce que ses chefs n'y font pas ob-

server une bonne discipline et que d'ailleurs ils ne se croient pas subordonnés au commandant de la garde soldée. Il faudrait donc ici un officier supérieur commandant d'armes dont l'autorité ne pourrait être méconnue.

M. le Commandant de la garde soldée est animé d'un très bon esprit et ne néglige rien pour le communiquer aux officiers et soldats sous ses ordres. Simple capitaine après 30 ans de service, si S. E. le ministre de la guerre sollicitait pour lui de l'avancement ou l'ordre de la Réunion, je pense, Monseigneur, que ce témoignage de satisfaction de sa conduite et de distinction pour le corps qu'il commande produirait un très bon effet, il a un fils officier dans l'armée et déjà décoré.

Il ne serait pas moins utile de prendre quelques dispositions pour la ville de Leyde. M. le commissaire spécial de la Haye qui vient de s'y transporter n'a pu découvrir encore les auteurs des pamphlets dont j'ai parlé à V. E. Les étudiants de l'Université semblent encouragés par le mécontentement personnel de leurs professeurs, dont les appointemens ne sont pas exactement payés et même par la manifestation des sentimens de plusieurs membres du conseil municipal. M. le maire est lui-même désigné comme témoignant depuis quelque tems moins de désir de seconder l'administration et de donner au Gouvernement des preuves de son attachement et de son zèle".

Deze brief werd gedurende de volgende dagen nog door vele andere gevolgd, waarbij De Marivault den directeur-generaal van politie en den prefect inlichtte over de gevolgen van het bekend worden van het innemen van Hamburg door de verbondenen. Hij vermoedde, dat Molitor wel den IJssel zou moeten gaan verdedigen en wees voortdurend op den slechten geest van het volk, zooals die bleek uit de aangeplakte geschriften. Als het ongeluk wilde, dat de Engelschen zich op de kust vertoonden en een landing uitvoerden, zou het oproer overal onder het teeken der Oranjecarde uitbreken. Hij vroeg om voldoende garnizoen in alle groote steden en drong, als dit niet ging, aan op het zoo spoedig mogelijk inrichten der nationale garde.

Het was in de maand April al tamelijk onrustig te Rotter-

dam en in den omtrek was het niet veel beter gesteld. Telkens trokken er door de stad troepen jongemannen onder het zingen van oproerige liederen. Volgens De Marivault kwamen zij uit de Langelijnstraat uit de zoogenaamde koekhutten, waar men vóór aan de straat wafels en pannekoeken verkocht, maar waarin achter lokalen waren, waar „la plus vile canaille” bijeen placht te komen. De Marivault liet deze straat door zijn commissarissen scherp bewaken; tot sluiting dezer lokalen durfde hij echter niet over te gaan. Van Voorne kreeg hij van den maréchal de logis der gendarmerie Henriquet bericht, dat men zich te Brielle en op het platteland van het eiland gereed maakte om den opstand te beginnen en de oranjevlag op den toren te zetten. 4 April droeg dan ook De Marivault aan zijn commissarissen op hun waakzaamheid te verdubbelen en vooral op zon- en feestdagen, om dat er groote beweging onder het volk was, die zich uitte in het zingen van oranjelieder en het roepen van Oranje Boven. De commandant der gendarmerie kreeg last alle manschappen, die hij missen kon, naar het stadhuis te zenden. De Marivault eindigde zijn brieven met de woorden: „Il faut que force puisse toujours demeurer à la loi”.

In zijn brief van 19 Maart aan Réal liet hij zich als volgt uit:

„J'ai eu l'honneur d'annoncer avant hier à S. E. que le bruit de l'évacuation de Hambourg par les français était général dans le commerce; depuis le départ de ma lettre, cette nouvelle s'est également réponde dans le peuple et elle fait aujourd'hui l'objet de toutes les conversations. On ajoute que Brème et Embden sont également occupés par nos ennemis. On en conclut plus positivement que jamais que la hollande va rentrer sous l'obéissance du Prince d'Orange et cet évènement jugé inévitable est aussi considéré comme extrêmement prochain, jusqu'à ce moment la tranquillité n'a pas été troublée; nous ne négligerons rien pour la maintenir, mais que pouvons nous, réduits comme nous le sommes à nos propres moyens? Que puis je en mon particulier avec une garde soldée dont l'effectif sous les armes ne s'élève pas à 150 hommes et dont les dispositions ne

peuvent être strictement garanties? Il y a scission entre le chef de cette garde et le commandant en second Van Laar dont le corps entier des officiers sollicite le déplacement et que l'on représente comme fort mal disposé et excitant à l'insubordination. Commandé avec quarante hommes le jour où le conseil de recrutement était rassemblé, il s'est excusé sous prétexte de maladie, le lendemain il était bien portant, le commandant croit donc qu'il n'a cherché qu'un prétexte pour ne pas remplir ses devoirs.

On attend avec impatience et anxiété le courrier du nord. C'est demain qu'il doit arriver. J'établis autant que je le puis partout la plus rigoureuse surveillance et j'ai constamment à la pensée ce vieil adage trop souvent oublié „prévoyance est mère de sûreté”, malheureusement mes moyens sont loin d'égaliser ma bonne volonté et mon zèle”.

Met groote snelheid verspreidde zich het bericht van het verlies van Hamburg over het geheele departement. Het gevolg er van was, dat de kooplieden geen waren meer wilden koopen, die men later zooveel goedkoop uit Engeland zou kunnen krijgen, terwijl er geweldig in Russische en Fransche fondsen gedobbeld werd. Echter leidde het bekend worden van den tegenspoed der Franschen nergens tot oproerigheid. Zooals hij al in zijn brief gezegd had, nam De Marivault alle mogelijke maatregelen van voorzorg. Met den adjunct Blankenheym overlegde hij, hoe men het best het canaille in bedwang zou kunnen houden. Aan den anderen adjunct Van Zuylen, den broeder van den onderprefect, had hij niets. Eerst was deze als lid der jury een tijdlang in den Haag geweest en nauwelijks was hij terug, of hij nam weer een paspoort voor drie weken naar Amsterdam. De Marivault constateerde nog in deze dagen, dat er tusschen Parijs en Amsterdam een buitengewoon drukke correspondentie gevoerd werd.

Te Rotterdam werd er veel oranje gedragen. Zelfs was er te Schiedam een wagen met die kleur versierde en Oranje-Boven roepende Rotterdammers gekomen en naar de zijde van Overschie verdwenen. Op 12 April was er een troep van 150 jongelieden onder leiding van drie of vier van hen de stad doorgetrokken. Zij waren met stokken gewapend,

waarmede zij in het voorbijgaan op de deuren sloegen onder het voortdurend gejuich van Oranje-Boven. Op de Grootemarkt maakten zij de meeste drukte. Zij gingen van daar naar het stadhuis, maar een beweging van den daar geplaatsten schildwacht was intusschen al voldoende om de troep te verspreiden. Een poging van enkele dezer jongelieden om zich op de Nieuwemarkt weer te vereenigen, mislukte. Een der jongelui Hannes Lely, 17 jaar oud, had een oranjevlag medege dragen. Hij werd later op last van De Marivault gearresteerd. In welke gevangenis hij gezeten heeft en wat er verder met hem gebeurd is, is onbekend. Van dezen optocht had geen enkele der commissarissen aan De Marivault eenig bericht gezonden.

Intusschen was het decreet tot vorming der nieuwe nationale garde uitgevaardigd en moesten de personen van 20 tot 40 jaar oud zich laten inschrijven. Voor het arrondissement Rotterdam werd het contingent op 1500 en voor het geheele departement op 3600 man bepaald. Er zouden intusschen van dit getal voorloopig slechts 288 man actief dienst moeten doen, van deze 288 man kwamen er 120 voor rekening van het arrondissement Rotterdam. De wapens der nieuwe nationale garde zouden op de marinewerf bewaard worden, daar deze het best gelegen was voor een centraal verdedigingspunt ingeval van oproer; het stadhuis lag daarvoor veel te ongunstig.

In den nacht van 30 op 31 Maart schijnt het te Rotterdam zeer onrustig geweest te zijn. Er werden oproerige geschriften aangeplakt, die echter des morgens bijtijds door de politie gevonden en afgescheurd werden en er werd in de herbergen tot laat in den nacht gejuicht, gezongen en Oranje-Boven geroepen, waaraan ook vele soldaten der garde soldée medededen. Den volgenden dag ging De Marivault over tot het arresteren van de onbetrouwbare soldaten, van den herbergier, bij wien het hardst geschreeuwd en gezongen was en van nog eenige „mauvais sujets”.

17 April was als de dag voor de inschrijving voor de nieuwe nationale garde bepaald. De maire beging, volgens De Marivault, een groote fout door de oproeping voor de inschrijving zonder eenige uitlegging erbij te laten afkondi-

gen en aanplakken, vooral daar De Marivault op 16 April aan hem en de commandanten der gendarmerie en der garde soldée bericht gezonden had, dat in de Zandstraat besloten was de inschrijving in de war te sturen.

Het volk verzamelde zich bij het stadhuis en het timmerhuis, waar de inschrijving zou plaats hebben en wist door gejouw en bedreigingen de meeste menschen, die zich wilden laten inschrijven, af te schrikken. Bij het stadhuis hield een dubbel detachement der garde soldée het volk in bedwang. Doch bij het timmerhuis, waar de adjunct Van Zuylen de garde soldée overbodig geoordeeld en weggezonden had, kwam het tot groote ongeregeldheden. Een zekere St. Martin, die zich had laten inschrijven, werd door het woedende volk vervolgd tot aan het huis van Rotrou, garde-magasin de la marine. Toen deze later naar huis ging, werd hij met steenen geworpen en aan het hoofd gewond. Het einde was, dat er zich slechts weinigen kwamen inschrijven. Van de 488, die in de sectie A moesten opkomen, verschenen er nog geen 100. De Marivault had alles gedaan wat hij kon om standjes te voorkomen. Hij had zijn commissarissen volledige instructies gegeven, hoe zij te handelen hadden en ook den directeur der douane verzocht zijn actieven dienst onder den inspecteur Varlet gereed te houden. Misschien was het wel aan deze maatregelen te danken, dat er verder niets van belang geschiedde en dat de rust van zelf terugkeerde. Admiraal Kikkert eischte dadelijk van De Marivault, dat hij den schuldige aan den aanval op Rotrou zou doen aanhouden en straffen. De Marivault beloofde hem, dat hij niets zou verzuimen, wat in zijn macht stond en verzocht den admiraal tevens nauwlettend acht te willen geven op zijn werklieden. Zij, die oproerige taal lieten hooren en booze plannen koesterden, moesten dadelijk aan de politie overgeleverd worden.

Reeds den dag na de mislukte inschrijving bevonden de prefect, de generaal Lorcet, commandant van het departement en de sénateur generaal Férino, die met de organisatie der nieuwe nationale garde belast was en voortaan op het Gemeenlandshuis van Schieland, het zoogenaamde paleis, zijn verblijf hield, zich te Rotterdam. Door proclamaties

legden prefect en maire thans aan het volk uit, welke bedoeling het gouvernement met de oprichting der nieuwe nationale garde had en herstelden zoodoende de door den maire gemaakte fout. De prefect was van oordeel, dat De Marivault wel wat heel veel drukte over de zaak gemaakt had, hoewel hij den maire en den onderprefect niet geheel van schuld kon vrijpleiten. Hij schreef 18 April aan Montalivet, den minister van binnenlandsche zaken: „je sais par expérience qu'il est bien difficile de s'entendre avec Mr. de Marivault et j'ai peine à croire qu'avec son caractère morose, son esprit inquiet et tracassier, ses emportemens et ses vues étroites il puisse obtenir les résultats désirables". De intendant de l'intérieur d'Alphonse schreef aan Montalivet, naar aanleiding van deze zaak, dat De Stassart en De Marivault beiden schuld aan hun slechte verhouding hadden: „chacun a peut-être trop de prétention et le bien public en souffre". De prefect keerde reeds denzelfden dag naar den Haag terug en kwam eerst 20 April, den dag der inschrijving, weer te Rotterdam. Intusschen waren de aanleggers van het oproer door de politie ingerekend. De inschrijving op 20 April liep zonder eenige stoornis af. Zij geschiedde in het stadhuis, den Doelen, het timmerhuis en de Groote kerk. Op al die plaatsen was een commissaris van politie geplaatst, terwijl de garde soldée, de actieve dienst der douane en de gendarmerie te paard en te voet druk dienst deden en onafgebroken patrouilleerden. De Marivault wandelde dien dag met zijn vrouw door de menigte die even talrijk was als bij de kermis en kon niets verdachts bemerken. Hij was zelfs zoo over den geest der stad tevreden, dat hij bij circulaire van 20 April aan al zijn commissarissen over den goeden geest der stad en het weinig beduidende der opstootjes uitweidde:

„Ceux qui devaient se faire inscrire pour la formation des controles de la garde nationale ont répondu avec empressement à l'appel fait par le maire. Toutes les inquiétudes que l'on avait cherché à répandre se sont dissipées et les habitans de Rotterdam, loin de se montrer insoumis, comme quelques perturbateurs du repos public avaient voulu le faire croire, donneront, je n'en puis douter l'exemple en

montrant leur respect pour les décrets de Sa Majesté et pour les mesures administratives qui doivent en assurer l'exécution.

Mettez, je vous prie, tous vos soins à faire connaître dans votre arrondissement cet heureux état des choses, détrompez ceux qui ne sont qu'égarés, mais signalez moi tous les individus qui chercheraient encore à exciter des troubles, assurez vous surtout si des individus étrangers ne cherchent point à répandre de fausses nouvelles; si vous parvenez à en découvrir, livrez les à la gendarmerie et faites les conduire pardevant moi, je ne souffrirai nullepart des perturbateurs et je sévirai avec la plus grande rigueur contre tous ceux, quelque soit leur rang ou leur état, dont les discours ou la conduite tiendraient à troubler l'ordre public".

De Maurivault was intusschen lang niet zoo zeker van den goeden geest der Rotterdammers, als hij het liet voorkomen. Den volgenden dag schreef hij aan den maire der stad, dat hij de sleutels van den toren onder zijn berusting moest houden ten einde het klokluiden onmogelijk te maken, waardoor groote verwarring gesticht zou kunnen worden.

Ook in de omstreken der stad hadden opstootjes plaats gehad, zoodat de onderprefect met den luitenant der gendarmerie Flament zich naar verschillende plaatsen begeven moest. Te Nieuwerkerk was alles rustig, maar in Zevenhuizen, Bleiswijk en Bergschenhoek had het volk de maires gedwongen, de lijsten der ingeschrevenen voor de nationale garde af te geven. In Zevenhuizen was de geest al zeer slecht. De gendarmes waren daar met steenen geworpen en men had een zekeren Schenk moeten arresteren. Ook te IJsselmonde was het onrustig geweest. De Marivault prees den onderprefect wegens deze expeditie zeer en uitte de hoop, dat de oproermakers de lijsten niet vernield zouden hebben.

De geest van oproer had zich intusschen over het geheele departement uitgebreid. De Marivault kreeg bericht van de oproerigheid in Scheveningen en van het oproer te Leiden; daar was, zooals bekend is, het geheele arrondissement in vollen opstand. De Marivault liet met toestemming van generaal Férino alle wapens bij de wapenhandelaars in be-

slag nemen en het kruit uit de kruitfabriek van Snellen naar het arsenaal brengen. Hij was van oordeel, dat men in den Haag wel wat al te vlug geschoten had, daar twee jonge meisjes, twee mannen en een kind door het vuur der douaniers gewond waren. Ook te Vlaardingen en Maassluis begon het onrustig te worden, zoodat De Marivault voor Delft bevreesd werd en den plaatselijken commandant opdroeg alle maatregelen te nemen ten einde de oproerlingen buiten de stad te houden. Het eenige wat daar echter gebeurde was, dat men boven een proclamatie van De Marivault schreef: „Het zijn alles leugens, brave burgers, laat u niet bedriegen en doet als de inwoners van Leiden”. Te Rotterdam liet hij de poorten des nachts, om elke verrassing te voorkomen, door militairen bewaken. Te Maassluis, waar een zekere André, souspatron de la douane, zeer tot het vermeerderen der gisting onder de menigte door zijn barsch en onvoorzichtig optreden had bijgedragen, had men zelfs de oranjevlag op den toren gezet en een uitlegger, die voor de stad lag, bemachtigd en de wapens er uit, genomen. De Marivault kon intusschen al 22 April aan generaal Molitor te Leiden berichten, dat alles in beweging was om Maassluis weer tot gehoorzaamheid terug te brengen. Admiraal Kikkert zond drie kanonneerbooten om de vlag van den toren te schieten, generaal Férimo zond tien gendarmes te paard, terwijl de onderprefect zich ook dadelijk naar Maassluis op weg begeven had, vergezeld door de douaniers uit Schiedam. Het oproer werd snel onderdrukt, waartoe vermoedelijk het mislukken van den opstand in Leiden en omstreken veel bijdroeg. De opstanden te Leiden en Maassluis schijnen niet geheel zonder verband van elkaar ontstaan te zijn, dit is ten minste op te maken uit het bericht dat twee heeren uit Amsterdam in Leiden gekomen en langs de Haagsche schouw in een cabriolet naar den Haag gegaan waren. Na in den Haag aan de turfdragers drie gulden uitgedeeld te hebben om de gezondheid van den Prins van Oranje te drinken, gingen zij naar Maassluis door. Vermoedelijk hebben zij zich, toen de opstand daar mislukte, naar Engeland ingescheept. De Marivault trachtte van zijn ondergeschikte commissarissen inlichtingen over deze personen te ver-

krijgen; hij beval den commissaris van Vlaardingen, wiens gedrag veel tot handhaving der rust in die plaats had bijgedragen, alle aanstichters van het oproer gevangen te nemen en naar Rotterdam op te zenden, terwijl hij tegenover den maire van Maassluis de hoop uitsprak, dat deze alles gedaan zou hebben om het uitbreken van het oproer te verhinderen. Tevens vroeg hij aan de prefecten der Monden van den Rijn en van de Schelde, of zij uit Holland komende personen wilden doen bewaken wegens den opstand in dat departement. Te Maassluis werden drie der oproerlingen aangehouden, echter niet de hoofdmuitelingen Ary Kruysman en Hendrik Schoonbrood. De laatste werd, ondanks een bericht aan De Marivault van 30 April 1813 dat hij zich te Maasland ophield, niet gevonden; wel gelukte het later Ary Kruysman te vatten. Van de omstandigheden dezer aanhouding is intusschen niets bekend.

Ook in Dordrecht was er onrust geweest. Een deel van den actieven dienst der douane zou uit Dordrecht naar IJsselmonde trekken. Bij het vertrek dezer macht ontstond er oproer, werden de barakken der douane en die van het octroi municipal afgebroken en werden de douaniers met steenen geworpen. Door het beleidvol optreden van den sous-inspecteur der douane werd een bloedbad voorkomen. Dadelijk werd er een versterking van 50 douaniers naar Dordrecht gezonden. De Marivault hoopte, dat deze macht voldoende zou zijn om de orde te handhaven. Aan den maire van Dordrecht zond De Marivault op het bericht, dat deze door geld onder het volk te werpen getracht had het tot bedaren te brengen, een verontwaardigd schrijven: „de l'argent à des rebelles"! Intusschen kon de maire zich tegen deze verwijten zeer goed verdedigen en duidelijk maken, dat De Marivault onjuist was ingelicht.

Om de oproerlingen te berechten, werd een commission militaire ingesteld. Deze zou over de onlusten, in de Nederlandsche steden voorgevallen, moeten oordeelen. De maire Suermondt verklaarde zich in een brief aan den procureur-generaal daar wel tegen, omdat het voorgevallene te Rotterdam niet van zoo ernstigen aard was om de schuldigen aan den gewonen rechter te onttrekken, maar zonder eenig suc-

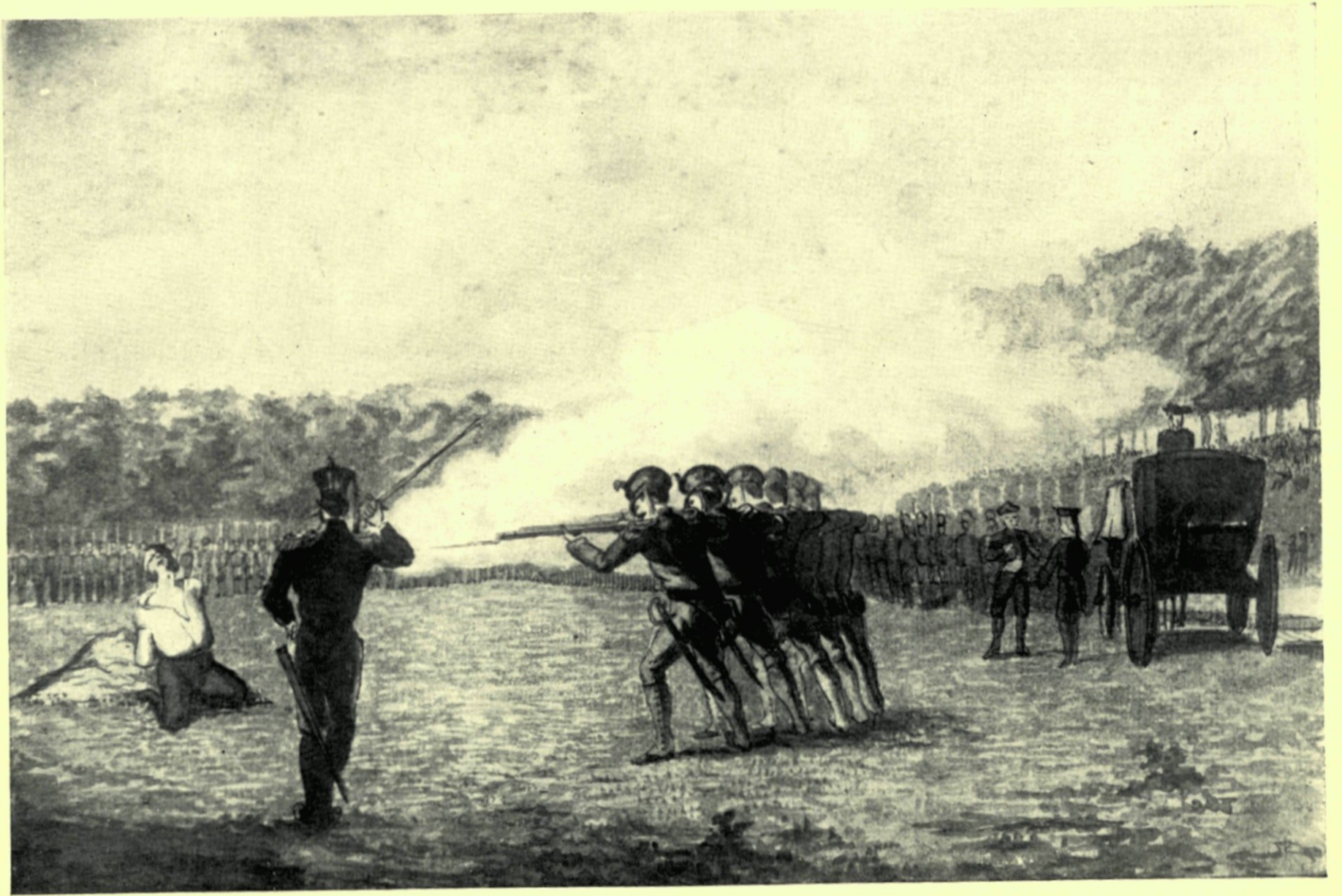
ces. De Marivault liet de schuldigen aan de oproeren in de verschillende plaatsen, zooals Dordrecht, Bleiswijk, Waddinxveen en Zevenhuizen, van hun bed lichten en naar Rotterdam voeren. Daardoor raakten de gevangenen te Rotterdam zoo vol, dat hij niet meer wist waar de gevangenen te bergen. Daardoor kwam hij er toe eenige personen, die bij onderzoek niet zeer schuldig bevonden werden, voorloopig vrij te laten, zooals Hendrik van Duyl van Zevenhuizen, die na drie dagen het Dolhuis weer mocht verlaten en Gijsbertus Nieuwburg uit Waddinxveen, die onder bewaking van de politie gesteld werd. Cornelis Biesheuvel van Zevenhuizen, die aan het hoofd van een bende den maire van Nieuwerkerk de registers voor de nationale garde afgeëischt had, kwam zich vrijwillig op 26 April 1813 bij De Marivault aangeven en zat van dien dag tot 5 Juli 1813, toen de militaire commissie haar oordeel uitsprak, in het Dolhuis. De maires der verschillende plaatsen in het departement hadden allen van De Marivault een aanvraag om inlichtingen gekregen, hoe het met de inschrijving voor de nationale garde gegaan was. De meesten schijnen niet veel bijzonders geantwoord te hebben, slechts de maire Van Heukelom, zeker een gewezen patriot, schreef, dat in zijn gemeente de mannen, die zich in 1787 hadden laten gelden, thans weer plannen maakten om hun vreedzame medeburgers te vermoorden. Toen De Marivault hem daarop vroeg namen te noemen, ten einde tegen die personen te kunnen optreden, gaf hij geen antwoord meer. De Marivault was er nog steeds niet in geslaagd de hoofdmuiters van Zevenhuizen, den herbergier Jacob Kloos en Pieter Metz, aan te houden; eerst begin Juni hoorde hij, dat beiden te Zevenhuizen terug gekomen waren. Het gelukte den dadelijk afgezonden Gaillard hen in het dorp Zevenhuizen op 12 Juni 1813 aan te houden. Jacob Kloos verliet het Dolhuis op 5 Juli om voor de militaire commissie gebracht te worden, Pieter Metz moest daar nog tot 15 Juli vertoeven.

Op het gerucht, dat er plannen beraamd werden om de gevangenen te laten ontsnappen, liet De Marivault bij het Dol- en Werkhuis twee soldaten der garde soldée als schildwachten plaatsen.

Het misdrijf, waarvoor de muiters van Dordrecht vervolgd moesten worden, was, volgens De Marivault, „sédition accompagnée de violences et d'outrages”, terwijl die van Rotterdam en Maassluis als schuldig aan „sédition simple” beschouwd moesten worden. Volgens den procureur in den Haag kon men er onmogelijk een samenzwering tegen de veiligheid van den Staat uit maken. De Marivault was het in dezen met den procureur volstrekt niet eens en voerde daartegen aan, dat het hijschen der oranjevlag te Maassluis door de muitelingen wel het tegendeel bewees.

De commission militaire hield te Rotterdam haar zittingen in het loaal der handelsrechtbank in den Doelen. De verhandelingen werden door vele personen bijgewoond en deze konden zich alle, altijd volgens De Marivault, verzekeren, dat er niets verzuimd werd om de misdrijven der beschuldigden vast te stellen. Hij beweerde, dat de voorzitter kolonel Coroller en de kapiteins-rapporteur Chatel en De Chavannes bewijzen van volmaakte onpartijdigheid hadden gegeven.

Begin Juli sprak de commission militaire haar vonnis uit na verhooren, die soms 24 uur achtereen geduurd hadden, gedurende welken tijd ook de verdedigers zich niet hadden mogen verwijderen. Jacob Kloos van Zevenhuizen werd ter dood veroordeeld en 7 Juli des morgens te zes uur op het exercitieveld aan de Maas onder Schoonderloo gefusilleerd. Volgens De Marivault had hij den dominee van Zevenhuizen, die hem in zijn laatste oogenblikken bijgestaan had, aan den kapitein-rapporteur laten zeggen, dat hij terecht veroordeeld was. De Ridder werd tot tien jaar opsluiting en te pronkstelling, Van Eyck tot zes jaar opsluiting en schandpaal en Hogenboom tot twee jaar opsluiting veroordeeld. Over een drietal muitelingen van Maassluis werd de doodstraf uitgesproken, namelijk over den voortvluchtigen Schoonbrood, Ary Kruysman en Adriaan van Heel, twee anderen werden tot vijftien jaar en één tot vijf jaar dwangarbeid en een ander persoon nog tot twee jaren gevangenisstraf en 200 francs boete veroordeeld. Kruysman en Van Heel werden den 9 Juli 1813 te twee uur op dezelfde plaats als Kloos gefusilleerd. Bij deze executiën werd de orde,

15. TERECHTSTELLING VAN EEN DER SLACHTOFFERS VAN HET OPROER
IN APRIL 1813 OP HET EXERCITIEVELD BIJ ROTTERDAM.

hoewel zich een groote menigte op den dijk bevond, niet gestoord.

Voor het oproer te Dordrecht werden drie personen, waarvan twee bij verstek, veroordeeld tot tien jaar dwangarbeid en 1000 francs boete, twee tot vijf jaar opsluiting en 200 francs boete, terwijl er één persoon onder bewaking der politie gesteld werd en er twee werden vrijgesproken.

De te pronkstellingen geschieden op 13 Juli. Volgens De Marivault hadden de veroordeelden hun straf ruim verdiend, vooral Kruysman van Maassluis, die zich vroeger al met het vervoeren van passagiers naar Engeland bezig gehouden had. Op de houding der plaatselijke autoriteiten viel bij de debatten al een zeer ongunstig licht, vooral op die van den maire en den adjunct van Maassluis. Gedurende de dagen dat de commission militaire te Rotterdam zitting hield, was de garde soldée met twee compagnieën infanterie versterkt.

Bij de latere inschrijving der mannen van 40 tot 60 jaar voor de nieuwe nationale garde bleef overal alles rustig.

1 Mei 1813 gaf De Marivault aan den minister van politie en Réal een uitvoerig verslag over de oproeren in April 1813, welke brief ook vele mededeelingen over de garde d'honneur bevat:

„La commission militaire rassemblée à Leyde pour juger les individus qui soit dans cette ville, soit dans l'arrondissement, avaient pris part aux mouvemens séditioneux en a condamné quatre à être fusillés. Le jugement à reçu hier son exécution. Je ne doute pas, qu'elle ne produise un effet salutaire, les quatre condamnés ne laissent point de famille, qui aient à déplorer une perte; tous s'étaient fait remarquer depuis longtems par leur conduite.

J'ai remis à M. M. les Procureurs Impériaux de Dort et de Rotterdam, après m'être concerté avec Mr. le Procureur Général Impérial les renseignemens que j'ai recueillis sur ce qui s'est passé dans leurs ressorts respectifs. Des commissaires de police les assistent et je suivrai moi-même avec soin la procédure. M. Eynard agit de même à la Haye, je pense qu'il est nécessaire que des exemples plus ou moins severs soient faits sur tous les points ou la tranquillité a été

troublée, ils en imposeront et rendront l'exercice de notre surveillance plus efficace et plus facile, le peuple apprendra qu'il ne peut jamais s'agiter impunément et il prêtera moins aisément l'oreille aux suggestions de ceux, qui cherchent à le mettre en avant.

V. E. aura pu voir par les exposés successifs que j'ai eu l'honneur de lui adresser que la canaille seule s'était mise en mouvement et qu'en général elle ne s'était occupée que de violences et de pillage. Les rapports particuliers de M. le commissaire spécial de la Haye sont de nature à confirmer mes assertions; ceux qui se sont peut-être le plus éloignés du but sont les paysans conduits à Leyde et dont une partie était entraînée sans savoir ce que l'on voulait d'elle. Sans doute bien des gens se fussent réunis aux insurgés s'ils eussent obtenu des succès; on pourrait même dire qu'ils étaient désirés, que des fonctionnaires publics les ont facilité par leur extrême faiblesse ou par leur inaction; mais aucune démonstration coupable n'ayant d'ailleurs été aperçue des présomptions ne peuvent dans des circonstances aussi graves être présentées comme des preuves.

Il m'est plus que jamais démontré que les nouvelles désastreuses répandues avec profusion et sans aucun ménagement depuis quatre mois ont inculqué au peuple l'opinion que les français ne pourraient se soutenir en hollande et qu'il suffirait des moindres résistances pour renverser le Gouvernement actuel.

Les sociétés dont j'ai si souvent parlé à V. E. ont été la cause première de cette erreur, c'est dans ces institutions révolutionnaires que le mal a pris sa source; c'est là qu'il résidera aussi longtems que leur organisation ne sera pas modifiée. La majorité de ceux qui les composent ne veut pas le trouble, elle n'aurait qu'à y perdre, mais elle est imprudente, elle ne calcule pas l'effet de ses plaintes et de ses souhaits sur une classe d'hommes essentiellement ignorante à qui elle fournit des moyens d'existence et qui reçoit comme des miracles tout ce qu'elle se permet d'exprimer.

Le peuple une fois disposé à croire qu'il pouvait impunément tout tenter, entretenu d'ailleurs dans l'idée que l'Angleterre se préparait à le secourir et à rétablir le Prince

d'Orange, on concevra comment il a suffi d'une notification dans laquelle les véritables dispositions du Gouvernement n'étaient point énoncées qui fournissait par conséquent un prétexte à toutes les explications de la malveillance pour agiter subitement la multitude, lui faire craindre une levée en masse et la porter à la désobéissance.

Ainsi, Monseigneur, j'oserais presque affirmer, que les séditeux n'ont eu ni plan ni chefs, que ce qui est arrivé n'est point le résultat d'un calcul particulier et prémédité, mais celui des dispositions, auxquelles la masse de la population a été successivement amenée; qu'en un mot ce qui s'est passé dans le département des bouches de la meuse ne peut être plus exactement exposé que par ce qui suit:

M. le maire de Rotterdam ayant annoncé, sans explications préalables, que les hommes de 20 à 60 ans devaient se faire inscrire pour la formation de la garde nationale, les femmes, les premières se sont persuadé qu'on allait enlever et envoyer à l'armée leurs maris; elles ont excité ceux-ci à ne pas se faire inscrire, les têtes se sont échauffées et le projet de résister a été presque spontanément formé, le 17e, jour fixé pour les opérations, beaucoup de paysans des communes voisines se trouvaient à Rotterdam pour leurs affaires, ils y furent témoins des insultes faites à ceux qui se présentaient à l'inscription et des dispositions séditeuses de la canaille. Ils se persuadèrent que le moment était venu où l'on pouvait sans crainte résister aux intentions du Gouvernement.

Rentrés dans leurs communes, ils communiquaient l'impression, qu'ils venaient de recevoir, les listes y étaient formées, excités par ce qu'ils avaient vu, ils conçurent l'idée d'enlever ces listes des maires et de les déchirer; l'exécution suivit de près le projet et l'exemple gagna bientôt l'arrondissement de Leyde et celui de la Haye.

Le repos public ayant été maintenu à Rotterdam, les habitans des communes les plus voisines de cette cille ne tardèrent pas à se repentir de ce qu'ils avaient osé. La tranquillité s'y rétablit aussi promptement qu'elle avait été troublée, on ne sut que plus tard dans l'arrondissement de Leyde que les projets formés à Rotterdam avaient échoué et il fallut

donc y mettre des troupes en mouvement et opposer la force à la force.

C'est ainsi, Moneigneur, qu'une imprévoyance a failli mettre toute la hollande en combustion. Si l'on pouvait supposer que le défaut d'explication qui a fait le mal n'était pas sans but, je dirais alors que l'on a eu moins en vue de mettre obstacle à l'organisation de la garde nationale qu'à celle de la garde d'honneur. Les familles riches et influentes n'ont que trop visiblement témoigné leur mécontentement extrême de cette mesure; des fonctionnaires publics se sont même expliqués indiscretement à cet égard et il semblait que cela seul les occupait.

Les opinions se sont promptement redressées sur tout ce qui est relatif à la garde nationale. L'idée de fournir des remplaçans moyennant une souscription de 20 florins a été avidement accueillie, il y a lieu de croire que le montant de cette souscription suffira pour solder les dépenses d'organisation et d'entretien des corps appelés à faire un service actif.

Quant à la garde d'honneur le nombre des enrolemens volontaires est bien inférieure au contingent fixé pour le département. Les familles riches sont en allarme et adressent de tous cotés leurs représentations, sans doute elles seront placées sous les yeux de S. E. le ministre de l'intérieur, lorsque le préfet lui rendra compte de ses opérations. S. M. jugera du degré d'attention qui peut leur être donné. Peut-être suffira-t-il pour calmer les esprits d'un peu moins d'empressement dans l'exécution, sans toutefois s'écarter du but de l'institution de cette garde. Les jeunes gens qui y seraient incorporés auront bientôt pris leur parti, quant aux parens ils auront fourni des gages qui les obligeront à plus de circonspection et qui les intéresseront à une cause pour laquelle la plupart d'entre eux témoignent tant de répugnance. Leurs opinions ne changeront pas mais elles feront place à celles que leurs fils auront pris soit dans les camps, soit par la fréquentation des vieux français dont ils adopteront insensiblement les goûts, les usages et les moeurs.

A tout considérer j'oserais croire que ce qui est arrivé rendra la dernière classe du peuple moins prompte à s'agiter,

que celles plus élevées n'en deviendront que plus circonspéctes et que des évènements qui ont altéré momentanément la tranquillité auront une influence avantageuse sur sa conservation à l'avenir. Des tentatives sur les côtes de la part de l'ennemi pourraient seules relever les espérances des mécontents et exciter de nouveaux troubles. Le feu couvrera longtems encore sous la cendre, mais avec de la sagesse, de la prévoyance et de la fermeté on pourra empêcher qu'il ne s'attise de nouveau ou au moins le priver promptement de ses alimens".

Of al, hetgeen De Marivault in dezen brief beweerde, wel met de waarheid overeenstemde is moeielijk uit te maken. Eén ding is echter zeker waar, namelijk dat de schrik er bij de menigte ingebracht was. Eerst de verpletterende nederlaag van Napoleon bij Leipzig, die alleen door de slapheid der Oostenrijkers niet tot geheele vernietiging van het Fransche leger leidde, bracht het smeulende vuur weer tot uitbarsting en ditmaal was het niet alleen „la canaille" dat in opstand kwam, maar enkele moedige mannen, tot de hoogere standen behoorende, stelden zich thans aan het hoofd van den opstand en leidden de zaken op zeer gelukkige wijze.

Van de nieuwe nationale garde hoort men in de correspondentie van De Marivault niet veel meer. 20 Mei 1813 vergaderde in de Groote kerk de raad, die met de oprichting der compagnieën grenadiers en chasseurs dezer garde belast was. Op dien dag bleef alles rustig tot groote vreugde van De Marivault, die zich blijkens hetgeen hij in een brief schreef, toch nog steeds erg ongerust gevoelde. In Augustus werd er een groote revue gehouden over de grenadiers en jagers van het geheele departement, terwijl op 28 October 1813 de oude garde nationale sédentaire voor de laatste maal bijeengeroepen werd teneinde te hooren, dat zij ophield te bestaan. Haar wapens en uitrustingsstukken werden naar de magazijnen der marine gebracht. De nieuwe nationale garde nam haren dienst over.

De oude nationale garde had steeds een detachement naar Texel moeten zenden ten einde deel uit te maken van het zoogenaamde régiment de Texel. Dit detachement werd op gezetten tijd voor de helft vervangen. Na het ontbinden van

het oude korps nam de nieuwe garde dezen dienst over en leverde de afdeeling, die op 31 October 1813, na bij het bureau van kazerneering in de Wijnstraat bijeengekomen te zijn, door de Delftsche Poort naar zijn bestemming vertrok.

De nieuwe nationale garde van Rotterdam vormde de 4e cohorte en stond onder bevel van zekeren D. Boss. De Marivault oordeelde in een schrijven aan den directeur-generaal van het nieuwe korps als volgt:

„L'expérience seule pourra faire juger ce que l'on peut attendre de la composition de la nouvelle garde. Il serait impossible qu'elle fût moins bonne que celle qu'elle remplace. Les élémens seront d'ailleurs toujours à peu près les mêmes, vous connaissez les opinions qui dominant dans ce corps et vous savez combien il faudra de tems pour qu'elles deviennent aussi favorables au Gouvernement qu'on pourrait le désirer”.

Bij de omwenteling is het korps overgegaan in de vrijwillige schutterij of rustbewaarders.

In zijn brief van den 1en Mei 1813 had De Marivault zich uitgelaten over hetgeen hij van het oprichten der garde d'honneur verwachtte. Zijn verwachtingen zijn wel zeer teleurgesteld. Van de Hollandsche gardes zijn er slechts enkele met den vijand in aanraking gekomen en bij den opstand werden zij die van Hollandsche nationaliteit waren ontwapend en in Fransche steden geïnterneerd en ook het plan, de gardes d'honneur te doen dienen voor de trouw hunner verwanten, mislukte geheel. Onder de hoofden van den opstand waren vele vaders van gardes d'honneur.

Het oorspronkelijk doel van het gouvernement schijnt geweest te zijn, een korps van vrijwilligers uit de voornaamste en meest invloedrijke families bijeen te brengen. Begin 1813 stelde de president van den departementalen raad der Monden van de Maas voor, om de erfgenamen der meest aanzienlijke families van het departement op te roepen om een garde d'élite te vormen tot verdediging van den troon en van de keizerlijke dynastie; tevens zou men een adres aan den Keizer zenden. Dit voorstel werd echter verworpen en op het adres aan den Keizer kreeg men slechts zes à zeven handteekeningen; de afgevaardigde van het arrondissement

Rotterdam, De Monchy, gewezen commandant der eere-wacht bij het bezoek van den Keizer, had eerst volgens een brief van Devilliers aan Savary van 3 Februari 1813, „d'assez bonnes dispositions" getoond, maar ten slotte toch geweigerd het stuk te teekenen. De raad van het departement der Zuiderzee was nog verder gegaan en had geweigerd over het voorstel te beraadslagen, onder voorgeven, dat de raad niet wettig bijeengeroepen was. Na deze verwerping bleef de zaak rusten tot het uitvaardigen van het decreet van 3 April 1813, dat de oprichting van vier regimenten gardes d'honneur beval. Het verwekte den indruk, dat er slechts een vrijwillige dienstneming beoogd werd, doch de praktijk toonde, dat dit niet de bedoeling was. De vrijwilligers, die zich aanmeldden, bleven verre onder het getal gardes, dat het departement der Monden van de Maas te leveren had. Te Rotterdam meldde zich niet één vrijwilliger aan en later moest de prefect alle vrijwilligers op zes na afkeuren.

Er heerschte onrust onder de aanzienlijke families, die zich al dadelijk tot de autoriteiten begonnen te wenden ten einde hun zoons en andere bloedverwanten niet te doen oproepen. Afgevaardigden dezer families gingen naar den prefect ten einde hem lijsten van vrijwilligers aan te bieden. Tegelijkertijd werden er inschrijvingen geopend om geld bijeen te brengen voor het uitrusten der vrijwilligers, die dit zelf niet konden bekostigen. Vooral de personen, die zonen hadden, welke gevaar liepen opgeroepen te worden, hadden zich, door het geheele departement af te loopen, veel moeite gegeven om vrijwilligers te vinden. De Stassart nam intuschen deze aanbiedingen niet aan en stelde zelf een lijst samen.

De Marivault richtte 7 Mei het volgend schrijven aan zijn commissarissen:

„Depuis le départ de ma lettre du 3e par laquelle je vous demandais des renseignemens sur les jeunes gens aptes à faire partie des régimens de la Garde d'honneur créés par le décret de S. M. du 3e avril dernier M. le Directeur Général m'a fait connaitre que S. E. attache le plus grand intérêt au prompt succès de cette opération et qu'Elle exprime l'intention formelle que les divers fonctionnaires de son dépar-

tement concourent de tout leur pouvoir à l'exécution d'une mesure aussi délicate qu'importante qui demande autant d'ensemble que de célérité.

D'après les instructions secrètes adressées à M. M. les Préfets par S. E. le ministre de l'intérieur aucune distinction honorifique, aucune famille marquante n'est privée de l'honneur de l'inscription. Tel est l'esprit de la loi mais il faut s'attendre aussi (nous en avons la preuve sous nos yeux) à voir la défiance, les craintes chimériques peut-être même un esprit d'inertie et de résistance s'efforcer de repousser ou d'éluder au moins l'effet des dispositions prescrites par le Gouvernement. C'est ce qu'il faut reconnaître et empêcher.

Les personnes, leurs intérêts, leurs opinions ont du être l'objet de vos études et de vos observations; signalez les une au besoin, ne négligez rien pour éclairer les autres, sachez pénétrer les petites intrigues, les petites supercheries auxquelles la mauvaise foi ou la sensibilité mal conseillée des parens aurait recours; ne négligez rien pour seconder les dispositions de M. le Préfet. Excitez, stimulez, faites voir à propos que si le parti de l'obéissance et du dévouement est le plus honorable, il est aussi le plus sur.

Employez là, M., du zèle, du discernement et du bon esprit, *ils consistent en ce moment à assurer les intentions de S. E. le ministre de l'intérieur.* Rien de ce que nous aurons fait ne sera mis en oubli et S. E. saisira l'occasion de le faire ressortir.

Plusieurs personnes fortement intéressées à prévenir la désignation de leurs fils s'agitent en ce moment, parcourant les différentes communes du département, cherchent à former des listes de volontaires et de souscriptions pour leur donner les moyens de s'équiper, faites en sorte qu'aucune de leurs démarches ne puisse vous échapper, prenez surtout des informations précises sur le compte des volontaires présentés. Vous sentez de quelle importance il est de prévenir des surprises et d'empêcher que les faveurs accordées par S. M. à ceux qui font partie de la Garde d'honneur soient partagées par des hommes qui n'en seraient pas dignes. Veuillez bien me faire part le plus promptement possible du résultat de vos observations et me donnez par là les moyens

de mettre dans le travail dont je m'occupe l'ensemble et l'exactitude désirable".

Verder bood De Marivault De Stassart aan, hem alle inlichtingen te verstrekken over de op de lijst voorkomende personen, echter tevergeefs; de prefect wilde het liever eerst zonder de politie trachten te doen. Pas toen hij bemerkte, dat de door de politie verstrekte inlichtingen beter dan de zijne waren, kwam hij op zijn besluit terug. Devilliers schreef 14 Mei 1813 aan Savary, dat De Stassart „a multiplié les difficultés par sa précipitation en par des mesures irréfléchies". Het kostte groote moeite om hetgeen De Stassart bedorven had, weer in orde te brengen. De Marivault had al vroeger lijsten doen opmaken van de jongelieden, die hij waardig keurde om deel uit te maken van de garde d'honneur. De heeren Suermondt, Hoffman en Van der Heim gaven zich de grootste moeite om vrijwilligers bijeen te brengen ten einde hun zonen vrij te krijgen. Ook over zulke vrijwilligers verzamelde De Marivault alle inlichtingen, hetgeen hem intusschen niet belette aan den prefect te schrijven, dat hij den heer Suermondt cum suis niet ter wille moest zijn; hoe meer moeite zij zich gaven, des te minder moest men naar hen luisteren. Ook in andere steden o.a. te Vlaardingingen werden dergelijke pogingen als door de Rotterdamsche heeren gedaan.

Op de lijsten van De Stassart had De Marivault heel wat aan te merken. Zoo kwamen op die lijst Jean Pierre Bouman, een zekere Spengler en Jan Vermeer voor, die allen onder de 19 jaar oud waren. Verder stond er op Louis Jean van der Kun, die, als eenig chef van het handelshuis van dien naam, voor een idioten broeder en de weduwen van twee eerder gestorven broeders te zorgen had. De Marivault wilde dezen van de lijst afvoeren. Van Vollenhoven was op de lijst gebracht, ofschoon hij veel te klein van stuk was om te dienen. Over den vrijwilliger Arrenberg verzocht De Marivault de beslissing nog te willen aanhouden, daar hij eerst wilde onderzoeken of dit degene was, die wegens onbetrouwbaarheid van het kantoor van den ontvanger weggejaagd was.

Of de drift en heftigheid van De Stassart in zijn departement meer verzet uitlokten dan in de andere departementen,

zoals Devilliers du Terrage meende, is moeielijk uit te maken, echter is het een feit, dat er zich onder de opgeroepen jongelieden veel verzet openbaarde. De Marivault bevond zich, doordat De Stassart hem slecht op de hoogte hield, in een moeielijke positie. Iederen dag wees De Stassart weer nieuwe jongelieden aan, zonder hem daar iets van te melden. Door deze wrijving werd hun verhouding er niet beter op en De Marivault schreef 24 Mei aan Réal om zijn gedrag te rechtvaardigen. Wel verre van de maatregelen van den prefect tegen te werken, had hij den luitenant der gendarmerie Flament bij de uitvoering gesteund. Hij had steeds zijn best gedaan om de „erreurs” van De Stassart „a un excès de zèle” toe te schrijven, terwijl zij hun oorsprong vonden in „son ambition et son orgueil”. De Marivault zeide tot slot in dit schrijven: „Je n’envie point les succès qu’il pourrait obtenir par son charlatanisme et par l’emploi de moyens aussi honteux que ceux dont il a cherché à faire usage contre moi. Je trouverai, je n’ en puis douter, le dédommagement de ses mauvais procédés dans la justice de mes chefs et dans l’estime de ceux qui peuvent apprécier de près ma conduite”. De Stassart had De Marivault zelfs de schuld gegeven van de weerspanningheid van verschillende Rotterdamsche gardes.

Deze liet de weerspannige jongelieden, waaronder Swijndregt, Suermondt en Harting, bij zich komen en trachtte hen over te halen naar den Haag te gaan. Nadat de beide eersten met opzending door de gendarmerie naar den Haag bedreigd waren, gingen zij wel naar die plaats, maar bleven ook daar weerspannig en eerst na langen tijd op de Gevangenpoort gezeten te hebben, waren zij er toe te brengen zich naar hun regiment te Metz te begeven, Van daar wist Swijndregt naar Holland te ontsnappen, toen hij de tijding van den opstand kreeg, terwijl Suermondt wegens zwakke gezondheid ontslagen werd. De heer Hoffmann begaf zich naar Parijs ten einde zijn zoon van de lijsten te doen afvoeren; dadelijk, toen hij hiervan hoorde, schreef De Marivault aan den minister van politie, dat de zoon van den heer Hoffmann, wiens inkomen door hem op 100000 francs per jaar geschat werd, niet van de lijst geschrapt mocht worden.

De Marivault vroeg den prefect, of men den boog niet te sterk spande, als men de gardes d'honneur, d.w.z. hunne ouders, ook met de kosten hunner bewapening en uitrusting belastte. Zoo had De Monchy zich bij De Marivault beklagd, dat hij de uitrusting van zijn zoon betalen moest. Zijn kapitaal lag geheel vast in fabrieken, die door den oorlogstoestand niets opbrachten. De vader van een anderen garde d'honneur, Verbrugge, was failliet gegaan. Deze kon intusschen zijn uitrusting zelve bekostigen daar hij in het bezit van het fortuin zijner overleden moeder was. Over verschillende andere jongelieden verschaft De Marivault nog inlichtingen. Zoo berichtte hij den prefect, dat de jonge Levyssohn eerst 16¹/₂ jaar oud was, terwijl hij de zoons van Tomputte, die in den omtrek van Rotterdam een houtzagerij hadden, afschilderde als personen van een sterke constitutie, maar wier opvoeding zeer verwaarloosd was. De zoons van Van Vollenhoven, den juge de paix, oordeelde De Marivault geschikt voor den dienst. Het eenige bezwaar was, dat een van hen gehuwd en de ander ontvanger van het zegel te Alphen was. Eerst had De Marivault bericht, dat de jonge Van der Heim gezond was, doch later kwam hij er achter, dat deze een ernstige borstkwaal had. Voor Leiden was Adriaan Luzac op de lijst gebracht, die notabene mismaakt was. De Marivault vroeg aan den commissaris van politie Schönfeld of hij geen broeders had, die in zijn plaats zouden kunnen dienen. Bij al zijn commissarissen informeerde hij, waarom zoo vele der opgeroepen jongelieden uit hun arrondissementen zich niet in den Haag bij den prefect aangemeld hadden; uit Gorcum had zich zelfs geen enkele opgeroepene aangemeld, tevens vroeg hij inlichtingen over het gedrag van sommigen der opgeroepen. Zoo werd o.a. aan Buysthooft te Dordrecht gevraagd, of het gedrag van Jan Vermeer zoo wel was, dat hij de eer waardig was om bij de garde d'honneur te dienen.

Nagenoeg overal werden er bezwaren tegen de oproeping gemaakt. De opgeroepen beweerden voor het meerendeel, volgens De Marivault, dat de dienst bij de garde d'honneur vrijwillig en facultatief was. Intusschen wilden de meesten wel gehoorzamen, echter slechts aan een bevel van den Kei-

zer. De Marivault beweerde, dat de prefecten er rekening mede moesten houden, dat de militaire stand bij de kooplieden zeer weinig in aanzien was. Hij had beter gedaan, als hij aan den minister van binnenlandsche zaken een interpretatie van het decreet van 3 April gevraagd had, in plaats van maar dadelijk gendarmes uit te zenden.

In zijn brieven aan Réal en den directeur-generaal van politie van den 19en Mei somde De Marivault alles op, wat hij voor zijn persoon gedaan had om de lichting der garde d'honneur te doen slagen. De Rotterdamsche jongemannen, die eerst geweigerd hadden aan de oproeping te voldoen om in den Haag de modellen der zadels en harnasementen te gaan zien, waren door hem overgehaald om toch te gaan, ja zelfs had hij twee jongelui, die voor hun broeder ingevallen waren, er toe gebracht om zich als vrijwilligers te doen inschrijven. De jongelui uit Dordrecht werden in dit schrijven als zeer weerspanning afgeschilderd. De zoon van den reeds eerder genoemden De Monchy had den prefect een briefje geschreven om hem te zeggen, dat hij niet kon komen, daar hij geen uniform had laten maken en zijn vader tegen zijn inschrijving gereclameerd had. De prefect zond hem zijn briefje terug met de mededeeling dat hij, als hij niet kwam, beschouwd zou worden als verkeerende in staat van rebellie en dan door de politie gearresteerd zou worden. Ook waren er nog een paar advocaten, waaronder Gevaerts, naar Parijs vertrokken om daar te reclameeren. Alle reclames daar waren intusschen tevergeefs, daar de zaak geheel aan de prefecten toevertrouwd was. De Marivault gaf De Stasart nog een aantal jongelingen uit Dordrecht op, die als vrijwilligers zouden kunnen dienen, o.a. Assendelft de Koning van goede familie, opvoeding en gezondheid, Isaac en Jan van der Werf, 18 jaar oud, van geachte familie en zeer sterk, Louis Charles Arpeau, van Zwitsersche afkomst, oud 24 jaar en ook al zeer sterk en Herman Schot, oud 17 jaar, zoon van een kolonel in Hollandschen dienst. De ouders, wier zoons wegens slechte gezondheid of onvoldoende lengte van de lijst waren afgevoerd, wilde De Marivault de uitrusting dier vrijwilligers laten betalen. Ook maakte hij den prefect nog opmerkzaam op de zoons van den reeder Van

der Drift te Vlaardingen, die *f* 150000 fortuin had en op die van den reeder Steur te Maassluis, wiens fortuin op *f* 250000 geschat werd. Ook het jongemensch Van Staveren achtte De Marivault zeer geschikt voor den dienst; ofschoon klein van gestalte, was hij sterk en handig.

22 Mei 1813 kon De Marivault aan Réal melden, dat zich 12 gardes d'honneur bij Lebrun in den Haag aangemeld hadden. Om diegenen, die in hun oproeping berust hadden, te beloonen zou S.A.S. dezen op het huis ten Bosch tot een maaltijd uitnoodigen.

De Marivault wist volgens zijn eigen mededeelingen verscheiden weerspannige gardes d'honneur over te halen om hun verzet op te geven en te beginnen met voor hun uitrusting te zorgen. Hij weet dit minder aan zijn overredingskracht dan aan het bekend worden der overwinning van den keizer bij Bautzen.

De eerste detachementen gardes d'honneur trokken Rotterdam op 1 en 15 Juni door. Het eerste was 24 man sterk en werd aangevoerd door den zoon van den papierhandelaar Honig uit Zaandam. Het tweede detachement bestond uit 40 man. De paarden van het tweede detachement werden in „De Romeyn” ondergebracht en daar nauwlettend bewaakt, daar van het eerste detachement paarden gestolen waren. Het tweede detachement overnachtte op zijn verderen tocht te Loevestein; de gardes bekladden daar de muren met beledigingen van den prefect en met opschriften, waarin zij te kennen gaven, dat zij slechts gedwongen uittrokken. De Marivault gaf den plaatselijken bevelhebber te Woudrichem last die opschriften te doen verdwijnen. Aan het tweede detachement ging een zestal gardes d'honneur vooraf, die door de gendarmerie geleid werden, namelijk Donker Curtius, zoon van den president van het Keizerlijke Hof in den Haag, Heldewier, zoon van den maire van Leiden, Gevers, zoon van den president der handelsrechtbank te Dordrecht, Hageman, zoon van een professor te Leiden, Hogendorp, neef van den generaal en De Gijzelaar uit den Haag. Te Rotterdam was de lichting, altijd weer volgens De Marivault, een bepaald succes, veel meer dan te Leiden en Dordrecht, waar de onderprefecten den prefect slecht gesteund hadden.

Of er te Rotterdam bij het vertrek, zooals te Amsterdam gebeurde, door de gardes d'honneur „à chaudes larmes” geweend werd, is niet bekend.

Behalve manschappen voor het leger des Keizers moest de stad ook nog werklieden leveren voor de vestingwerken in den Helder. De maire zou daarvoor alleen ervaren grondwerkers aanwerven, gewoon op schaft te werken. De onderprefect beweerde dat de maire maar alle mogelijke werklieden aangenomen had, zonder er op te letten of zij voor dien arbeid geschikt waren en dat daaraan het terugzenden van werklieden door den dienst der genie en het vele wegloopen der gezondenen was toe te schrijven. De maire van zijn kant verdedigde zich door aan te voeren, dat de aangeworven werklieden alles anders gevonden hadden dan hun voorgespiegeld was, terwijl zij op de reis naar den Helder niet, zooals beloofd was, van levensmiddelen waren voorzien geworden. Uit de gevoerde correspondentie blijkt, hoeveel moeite het gekost heeft om het geëischte aantal werklieden voltallig te houden.

In den loop van het jaar 1812 begonnen de Fransche autoriteiten maatregelen te nemen om de verschillende wapens, waarvan het volk zich bij opstand zou kunnen bedienen, in veiligheid te brengen. Zoo schreef einde Maart 1812 de onderprefect aan den maire dat de keizer bevolen had, dat de reeders alle kanonnen, welke zij bezaten, bij de arsenalen der marine moesten inleveren. Als zij een schip uitrustten, konden zij de kanonnen weer uit het arsenaal terug krijgen. De reeders zouden voor ieder ingeleverd kanon een bewijs van ontvangst krijgen.

De commissaris van politie Lançon werd door den maire met dezen dienst belast. Hij ging bij de verschillende reeders rond ten einde hen aan te zeggen, dat zij hun kanonnen aan de marine-arsenalen moesten inleveren. Later liet hij, daar hij beweerde zelf geen tijd daarvoor te hebben, door een agent van politie onderzoeken of de reeders kun ontvangbewijzen konden toonen. Eerst 20 April was deze zaak afgelopen. 4 April had de onderprefect zich reeds beklagd, dat hij nog niets over deze zaak gehoord had en dat alles binnen vijf dagen afgelopen zijn moest. De kanonnen in

het bezit van handelaren in wapenen en die op de bolwerken aan het Nieuwewerk en de Boompjes behoefden voorloopig niet ingeleverd te worden. De prefect had bij arrest van 2 Juli bepaald, dat ieder, die wapens bezat, verplicht was daarvan bij den maire aangifte te doen. De Marivault beval thans op 13 Februari 1813 zijn commissarissen alle niet aangegeven wapens in beslag te nemen. Zij moesten streng toezicht houden op eigenaars van wapens en buskruit en op de wapenhandelaars. Bij Molijn, rijtuigschilder te Rotterdam, werden 18 geweren op twee na alle jachtgeweren in beslag genomen. Molijn had een jachtpermissie, die intusschen al afgeloopen was. Gelukkig stond de rijtuigschilder niet slecht bekend. Zijn zoons daarentegen waren leden eener bij De Marivault als slecht gezind bekend staande societeit. Bij het vervoer van het in beslag genomen kruit ging het nog al zorgeloos toe. De commissaris Langestraat hield op 1 Maart aan de Delftsche poort een handwagen aan, waarop door eenige zwaar beschonken mannen zes tonnen kruit vervoerd werden. 27 Maart vroeg de onderprefect den maire om een nauwkeurige opgave van alle kanonnen, affuiten en projectielen, die aan de gemeente in eigendom behoorden, met opgave van de plaats, waar zij zich bevonden. Kort daarna zond de kolonel-directeur der artillerie te Delft den kapitein Robert naar Rotterdam ten einde de kanonnen met toebehooren en andere wapens, die zich te Rotterdam bevonden, naar Gorcum te voeren. De lijsten van wapens in particulier bezit door de commissarissen van politie opgemaakt maakten het den kapitein mogelijk zijn last spoedig uit te voeren. 1 Juni 1813 werden de beide batterijen aan het Oude- en Nieuwehoofd, ieder bestaande uit zeven bronzen twaalfponders voor dag en dauw weggenomen en in overdekte schuiten naar Gorcum en Wezel vervoerd. Ook het geschut, dat zich in het bezit van de handelaars in oorlogsbehoeften, waarvan de voornaamste J. Hoffmann en Zoon en Norbertus van den Berg waren, bevond, werd weggenomen. Vermoedelijk is dit geschut, zooals in een brief van den commissaris der marine Pasquet aan de kamer van koophandel is aangegeven, naar Hellevoetsluis gezonden. 23 April van het zelfde jaar liet De

Marivault door den commissaris Gaillard in overleg met den kapitein der artillerie Bouxin eenige stukken geschut en caronnades, die nog op de stadswallen stonden „sans éclat” verwijderen. In de laatste dagen der Fransche heerschappij liet hij weer onderzoek naar verborgen wapens doen, maar het overhaast vertrek der Fransche autoriteiten heeft belet, dat dit onderzoek eenig resultaat had.

In den loop van het jaar 1813 hadden er nog zoowel te Rotterdam als op het platteland o.a. op het eiland Rozenburg kleine standjes en oproertjes plaats, die bijna alle door de willekeur der doaneambtenaren uitgelokt waren. De heeren waren steeds spoedig klaar om van hun wapens gebruik te maken. De Marivault kreeg over deze zaken groot verschil met den directeur der douane, die er bijna steeds in slaagde zijn schuldige ambtenaren aan de verdiende straf te onttrekken.

In een schrijven aan den minister van politie uit het begin van 1813 zette De Marivault zijn inzichten over de stemming der bevolking als volgt uiteen:

„Les sentimens sont toujours les mêmes, ils se montrent seulement plus ou moins à découvert selon que l'on croit les circonstances plus ou moins avantageuses pour l'Empire. Les moindres avis, vrais ou faux, de quelque désastre font naitre plus d'espérance que de crainte et réveillent les anciennes opinions. Ces dispositions sont entretenues d'ailleurs par l'état de souffrance très réel d'une partie nombreuse de la population. En aucun moment peut-être, dans cette ville surtout, les ouvriers n'ont été plus généralement privés de ressources. Pendant les 15 derniers jours de décembre les travaux au chantier de l'amirauté ont été entièrement suspendus. A la même époque les ateliers de la manufacture de tabac ont été fermés. Des familles qui pouvaient se passer de recourir au secours de la charité publique l'ont réclamé. Plusieurs se sont adressées au Commissariat Général où elles ont reçu quelques secours. La marine a repris une partie de ses ouvriers mais ses travaux doivent rester jusqu'à nouvel ordre très circonscrits. La régie des droits réunis a prescrit des économies considerables et elle ne reprendra que la moitié environ des personnes qu'elle employait. C'est donc à l'extrême misère que je crois devoir

attribuer, en partie, l'expression moins mesurée depuis quelque tems des sentimens qui animent une classe nombreuse de la population.

Dans cette situation d'esprit, tout ce qui se fait et ce qui en d'autres tems ne serait même pas remarqué, devient l'objet des interprétations et des commentaires. L'administration des ouvrages hydrauliques a fermé les écluses pour des motifs d'ordre et de conservation, aussitôt, l'on a dit que l'on avait le projet d'inonder le pays et l'allarme s'est répandu dans le peuple. J'en ai donné connaissance à Monsieur le Préfet pour que l'administration des digues pût, sans apparence d'intervention étrangère, annoncer dans l'intérêt des rivérains et pour le cas présent, comme pour ceux qui pourront se présenter, les dispositions qu'elle a prises. Le silence gardé depuis quelque tems sur les opérations de la grande armée a continué aussi d'être une source féconde de commentaires.

Au reste les propos qui se tiennent n'ont guère plus de durée que les opérations des agioteurs qui, souvent, sont les premiers à les répandre. Ici plus qu'ailleurs ces opérations servent de règle à l'opinion comme à la croyance du plus grand nombre, ainsi depuis deux jours on s'entretient des espérances de paix, auxquelles on associe, il est vrai, des idées d'indépendance; parceque les fonds ont éprouvé une hausse assez sensible. On dit que des négociateurs sont partis pour Pétersbourg, Vienne et Londres. Un autre évènement, l'arrivée d'un navire chargé de seigle sêché au Texel, a fait aussi une assez grande sensation".

De oorzaken, die De Marivault in dezen brief aangaf voor de onrust onder het volk, lieten zich het geheele jaar 1813 door in sterke mate gelden. Zij droegen ook bij tot het ontstaan der tallooze kleine relletjes in dat jaar, waarover hij steeds aan zijn superieuren uitvoerig berichtte. Bijna altijd werd er bij zullke gelegenheden oranje gedragen of oranje-liedjes gezongen. In de Zandstraat had zelfs een troep gezongen, dat zij met de cocarde op den hoed uittrokken om te gaan strijden voor het Oranjehuis.

De onrust gedurende de laatste maanden van het Fransche bestuur werd nog vermeerderd door de geruchten, die er

liepen over een „levée en masse”. De Marivault handelt daarover in een brief aan den directeur-generaal van 11 October 1813:

„L'esprit public à Rotterdam devient le jour en jour moins calme. L'agitation était visiblement diminuée depuis quelques jours, lorsque la partie d'un rapport du duc de Bassano, inséré dans la feuille officielle, où S. E. parait insinuer la nécessité de l'établissement d'un équivalent de la Landwehr, vint pour ainsi dire grossir les commentaires de la multitude, renverser de nouveau toutes les têtes. Depuis il n'est question que d'une levée en masse. Des propos incendiaires se font entendre. On prendra les armes mais ce sera pour piller pour tout bouleverser”.

„Il est à observer qu'ordinairement les impressions de cette nature n'arrivent au peuple qu'un ou deux jours après que les notables l'ont reçue, tandis qu'au contraire cette fois-ci le lendemain de l'arrivée du moniteur, que l'on ne reçoit ici que le soir à 9 ou 10 heures du matin la populace annonçait la levée en masse, citait le moniteur et discutait le point avec étendue. Si l'on réunit à cette circonstance celle des bruits allarmans au plus haut degré, comme la prise de Hambourg, une invasion dans la Frise, etc., tout à fait semblables à ceux qui ont précédé les évènements du mois d'avril, bruits qui ont vu le jour à la même époque, on ne peut s'empêcher de croire à l'existence dans ce pays d'agens de l'ennemi, chargés de forger et de répandre des faux bruits et d'exciter les esprits au soulèvement.

Les propos et les discours contraires aux intérêts du Gouvernement sont continuels parmi toutes les classes et dans toutes les réunions publiques. On s'efforce de réprimer ces préludes de désordre par une surveillance sévère et secrète en évitant tout éclat qui trahirait la sincérité du mépris qu'on affecte. Du reste il ne se passe rien ici qui doive donner une inquiétude réelle, ni aucun fait d'une importance à être porté à votre connaissance. Il n'est pas moins vrai que l'exécution du projet attribué au Gouvernement paraîtrait devoir amener une crise”.

Ook liep er nog een ander gerucht, namelijk dat er een heffing van baar geld tot een bedrag van vele millioenen

zou plaats hebben. In de herberg der weduwe Rappolt te Rotterdam was er over de loopende geruchten allerlei medegedeeld. Bij die gelegenheid had een zakkendrager Schill genaamd een zekeren Van Grieken afgerost, omdat hij weigerde Oranje Boven te roepen. De Marivault weidde in zijn brief aan den directeur-generaal uit over „l'esprit d'insubordination hardi et insolent qui règne parmi les partisans de la maison d'Orange" en stelde voor de kroeg der weduwe te sluiten en Schill te vervolgen; of dit geschied is, is niet bekend. Vreemd was het, dat de reeds vóór den 22en October bekend geworden afval van Beieren en de vereeniging van het leger van Wrede met dat der Oostenrijkers hier geen merkbaren indruk maakte. Dit bemoedigde De Marivault zoo, dat hij aan zijn superieuren schreef, dat alles, zoolang er geen hulp uit het buitenland kwam, rustig blijven zou.

Dat de geruchten over de levée en masse en de heffing van groote geldsommen niet geheel zonder oorzaak waren, blijkt wel uit de pogingen der Fransche autoriteiten om de gemeenteraden tot het zenden van adressen van verknochtheid en van een deputatie naar Parijs naar de Keizerin-regentes te bewegen. Deze adressen moesten de verklaring inhouden, dat geen opofferingen hun te groot zouden zijn in het belang van het Keizerrijk. De Marivault schreef 22 October over hetgeen te Rotterdam in deze zaak geschiedde als volgt:

„Le conseil municipal s'est rassemblé en ce moment pour le choix d'une députation qui devra se rendre à Paris et porter au pied du trône de S. M. l'expression des sentimens de respect et de dévouement des habitans de cette ville. On s'est montré peu disposé à faire cette démarche et plusieurs membres influens du conseil municipal ont prétexté des affaires urgentes qui les forçaient à s'absenter. J'espère cependant que les intentions de S. E. le ministre de l'extérieur seront remplies". Onder degenen, die zich verontschuldigd hadden waren de heeren Sturenberg en Smeer, de laatste voerde als reden voor zijn wegblijven aan, dat een lid der kassiersfirma, met welke hij werkte, het huis Cuyck, Van Mierop en Tetterode, dien morgen dood uit het water voor zijn huis opgehaald was en dat hij nu eerst wilde weten

of dit kwade gevolgen voor het kassiershuis zou hebben. Verder waren buiten de gemeente afwezig de heeren Minderop en Van Ryckevorsel, de heer Havelaar vertoefde in het buitenland en de heer Van Swijndrecht had zijn domicilie naar Kleef verplaatst. Hoe het met deze zaak verder gegaan was, berichtte De Marivault in een vertrouwelijk schrijven van den 25en October:

„Les bonnes villes de la Haye et de Rotterdam ont fait choix des députés qui doivent se rendre à Paris conformément aux intentions confidentiellement exprimées aux préfets par S. E. le ministre de l'intérieur. Les débats ont été longs à Rotterdam. Il a fallu envoyer chercher par des exprès plusieurs membres du conseil municipal qui s'étaient éloignés sous prétexte d'affaires, mais vraisemblablement dans l'intention de ne pas prendre part aux délibérations. La fermeté et le bon esprit du maire ont surmonté tous les obstacles. Les députés qui l'accompagneront n'ont pas été choisis dans des familles influentes, non plus qu'à la Haye, mais ce sont de braves gens qui ont de la considération comme négocians”.

In dezen brief geeft De Marivault aan den maire de eer, die volgens het artikel van Mej. dr. Moquette over den Franschen tijd in den jaargang 1910 van dit Jaarboekje aan den prefect toekwam. Dit verschil toont ook weer aan, hoe slecht de verstandhouding tusschen De Marivault en De Stassart was.

Den 28en October schreef de eerste aan den directeur-generaal over de deputatie als volgt:

„Le conseil municipal de Rotterdam ayant nommé Messieurs Blankenheym maire, Prins et Larègnère, ses députés à Paris, chargés de porter au pied du trône l'hommage des sentimens de dévouement des habitans de cette bonne ville, je m'empresse conformément à la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser, de vous faire parvenir les renseignemens propres à faire connaitre les personnes auxquelles une mission aussi honorable été confiée. J'ajouterai que l'envoi d'une députation a rencontré au conseil une opposition assez vive et qui n'a malheureusement que trop éclatée dans le public. Cette opposition due assurément au

mauvais esprit de quelques membres l'est également à la crainte des grands sacrifices, que l'on s'imaginait devoir être la suite immédiate de la démarche, crainte qui paraissait avoir saisi presque tout le conseil. Je ne suis pas encore instruit du résultat des délibérations des conseils des autres villes de mon arrondissement.

P. S. le départ des députés pour Paris est annoncé pour samedi prochain”.

Ten slotte is in plaats van den maire Blankenheym de adjunct Gevers Deynoot gegaan. Terwijl zij te Parijs waren, brak de opstand uit; op hun terugreis werden zij nog eenigen tijd te Antwerpen vastgehouden.

Ook in de andere steden ging het opstellen van een adres en de keuze der leden van de te zenden deputatie niet zonder moeilijkheden. De Marivault schreef 30 October aan den directeur-generaal dat te Dordrecht „l'opposition était très vive”, er was al op 28 en 29 October vergaderd en ook op den dag van verzending van zijn brief werd er nog steeds levendig gedebatteerd. Te Schiedam had de raad 28 October besloten geen adres aan de Keizerin te zenden. Over dit besluit liet De Marivault zich als volgt uit:

„Voici comment les membres prétendent colorer l'oeuvre du mauvais esprit qui les anime. Nous payons, disent-ils, tous les impôts, nous obéissons scrupuleusement aux lois. Que veut-on de plus? Il ne nous est pas permis de disposer de la bourse de nos concitoyens. On voit qu'ils sont guidés par les mêmes craintes qui dominaient le conseil de Rotterdam”. De maire van Schiedam had alles gedaan wat hij kon om tot een ander resultaat te komen en was er eindelijk toe overgegaan de hulp van den prefect in te roepen. Met diens hulp gelukte het het adres aangenomen te krijgen. De raad van Vlaardingén had na eenige discussie tot het zenden van een adres besloten. Te Gouda was er wel aangenomen een adres aan de Keizerin te zenden, maar het was slechts geteekend door den maire, zijn adjuncten en acht raadsleden. De rest der raadsleden was noch bij de eerste, noch bij de tweede oproeping verschenen, behalve het raadslid Van Bergen, die slechts in de vergadering kwam ten einde zich krachtig tegen het aannemen van het adres te verzetten.

Op het oogenblik, dat het besluit viel, verliet hij de zaal.

De angst onder de Fransche ambtenaren leidde er, evenals in April 1813, toe, dat zij op allerlei wijzen trachtten hun families en bezittingen naar „l'intérieur de l'ancienne France" in veiligheid te brengen. Vele vrouwen van Fransche ambtenaren vertrokken zelfs zonder paspoort en na hun inboedel in het openbaar verkocht te hebben. De Marivault schreef dan ook 9 November aan de hoofden der diensten van de droits réunis, de registratie en de douane, dat zij hun ondergeschikten onder het oog moesten brengen, dat zij door zoo te handelen voedsel gaven aan het denkbeeld, dat de ontruiming van Holland voorbereid werd, terwijl juist het tegendeel het geval was. Hij bezwoer de ambtenaren zich toch niet aan ongemotiveerde ongerustheid over te geven en verzekerde hun, dat, in geval van gevaar, voor de personen en bezittingen der ambtenaren alle zorg gedragen zou worden. 10 November vroeg hij aan Réal hoe hij met de vele aanvragen om paspoorten door de ambtenaren voor hun families te handelen had, of hij ze alle moest afwijzen, of hij uitzonderingen voor enkele ambtenaren kon maken en of hij aan de aanvragen onder zekere voorwaarden mocht voldoen. Zelfs hoofden van dienst, zooals de hoofdcontroleur van den waarborg, vroegen voor hun vrouwen en kinderen paspoorten aan. De Marivault sprak in den brief aan Réal als zijn oordeel uit, dat het wenschelijk zou zijn eenige ambtenaarsfamilies te laten vertrekken, echter zoo dat de schijn van een algemeene vlucht vermeden werd. Ontheven van de zorg voor hun families, meende hij, dat de ambtenaren grooter standvastigheid zouden toonen. Hij stelde voor te Antwerpen een depôt voor de families van Fransche ambtenaren uit de Hollandsche departementen in te richten, waar deze tot het gevaar voorbij was zouden kunnen blijven. Het is niet waarschijnlijk dat er op dezen brief nog een antwoord is gekomen. Uit zich zelf besloot De Marivault naar het schijnt de paspoorten der Fransche ambtenaarsvrouwen en kinderen toch maar te viseeren, ten minste 12 November gaf hij aan zijn commissaires spéciaux machtiging om dit te doen. Aan den directeur der douane zond hij denzelfden dag nog een schrijven over het verkoopen van meubelen door zijn

ondergeschikten, waaronder zelfs hoofden van dienst te Leiden en Scheveningen. In deze beide plaatsen had dit tot onrust aanleiding gegeven. Hij verzocht den directeur aan die ambtenaren zijne ontevredenheid te doen betuigen. Verder bevatte dit schrijven ook nog eenige bepalingen over de paspoorten der ambtenaarsfamilies. Zij mochten alleen afgegeven worden, wanneer de aanvraag door de hoofden van den dienst waartoe zij behoorden was goedgekeurd. Natuurlijk maakte deze uittocht van de families der Fransche ambtenaren op de bevolking grooten indruk. Men zag daarin het bewijs, dat het met de Fransche heerschappij ten einde liep.

Toen het bekend worden van de nederlaag bij Leipzig het aan iedereen duidelijk maakte, dat de Franschen zich in Duitschland niet zouden kunnen handhaven, vermeerderde de onrust hier in hooge mate. De commissaris Lançon kreeg last scherp te letten op de baliekluivers, aan de binnenvaart verbonden, die aan de Oudehaven gewoon waren de nieuwste berichten te bespreken en op 7 November des avonds moesten alle commissarissen zich onder het volk begeven ten einde de stemming der bevolking te leeren kennen. Op 9 November was er een ophoop voor het stadhuis in den Haag geweest, dien De Marivault in een circulaire aan zijn commissarissen als geheel onbeduidend voorstelde. De commissaire spécial in den Haag had naar aanleiding van dezen ophoop een vergadering der turfdragers bijeen laten komen en hen door den overste van hun gild tot rust laten vermanen. De Marivault keurde dit streng af. Eynard had de turfdragers nooit bij elkaar mogen laten komen; alleen, wanneer zij bij elkaar waren, konden zij onrust verwekken. Op 11 November kondigde De Marivault zijn commissarissen de aankomst der generaals Cara St. Cyr, Amey en Laubardière met hun troepen te Arnhem aan en tevens berichtte hij, dat er in de 31e militaire divisie volslagen rust heerste en dat maarschalk Davoust te Hamburg niet gecapituleerd had. De schipper van de Delftsche veerschuit, Evert Meerbeek, die te Delft in de herbergen verteld had, dat de timmerman-opzichter van den Prins van Oranje in den Haag al 300 werklieden in dienst genomen had, werd op last van

De Marivault gevangen genomen zonder dat dit het verspreiden van dergelijke berichten belette.

Op 12 November werden er te Rotterdam papieren aangeplakt, waarbij iedereen werd aangespoord zich van 13 November twaalf uur af des middags niet anders dan met oranje getooid op straat te begeven. Dit gaf De Marivault aanleiding om zijn commissarissen voor dien dag de allerstrengste bewaking op te dragen alles in overleg met den commandant der gendarmerie en dien der garde soldée. In dien nacht liet hij ook Roosevelt, den dapperen tooneelspeler, wegens zijn verschijnen met een met oranjelinten versierden hoed op het tooneel, oplichten en over Dordrecht naar Breda brengen. Op 14 November verbood hij aan alle kooplieden oranjelint uit te stallen en te verkoopen. Het oranjelint moesten zij of verzegeld onder zich houden of naar het stadhuis brengen. Hielden de kooplieden zich hier niet aan, dan stonden zij bloot aan het gevaar eener „*mesure de haute police*”. Op denzelfden dag verzocht generaal Férino den directeur der douane zijn actieven dienst te laten patrouilleeren, terwijl De Marivault den maire verzocht te willen doen aanplakken „*une notification paternelle et ferme, qui rappelle que les lois punissent les attroupemens*” en dat elk uiterlijk kenteeken beschouwd zou worden als veroorzakende wanorde en oproer. De herbergen werden dien avond al om 7 uur gesloten. Ook werden er nog vele arrestaties gedaan. Langestraat werd zelfs gelukgewenscht met het succes dat hij met die aanhoudingen gehad had. Welke en hoeveel personen er bij die gelegenheid aangehouden zijn, is niet bekend. Het aantal gevangenen was zoo groot, dat de gevangenen zelfs aan boord van de op de rivier liggende kanonneerbooten geplaatst werden. Dank zij deze maatregelen bleef te Rotterdam de rust bewaard. Ook trachtte De Marivault nog tot behoud der rust bij te dragen door het doen aanplakken van een nummer van den *Moniteur* waarin uitdrukkelijk verzekerd werd, dat de Hollanders niet dezelfde lasten als het overige deel van Frankrijk te dragen zouden hebben. Het eenige geweld, dat in die dagen door de bevolking gepleegd werd, was het mishandelen van eenige ambtenaren der *droits réunis* bij een der „*postes extérieures de la ville*”.

16 November gaf De Marivault nog last tot strenge bewaking der poorten. Hij wilde geen troepen boeren, die wanorde zouden kunnen veroorzaken, binnenlaten en gaf last ieder, die zich met oranje versierd aan de poort vertoonde, aan te houden en naar het eerste het beste wachtlokaal te brengen. Aan zijn superieuren schreef hij over zijn geheimen bewakingsdienst als volgt:

„Je viens d'établir une surveillance secrète extraordinaire et me propose de rassembler des renseignemens qui au besoin faciliteraient des mesures de sévérité auxquelles des individus par leur conduite ou des maisons par ce qui s'y passerait pourraient donner lieu”.

Denzelfden dag berichtte De Marivault den maire dat alle autoriteiten zich bij oproer in het Admiraliteitsgebouw moesten vereenigen. Daar zou men zich dan verdedigen. Het signaal om zich daarheen te begeven zou overdag een vlag en 's nachts twee flambouwen op het balcon van dit gebouw zijn. Van al deze plannen tot verdediging kwam niets, 17 November berichtte de directeur der douane den maire, dat hij met de aan zijn dienst verbonden ambtenaren zou vertrekken, zoodra de generaal departements-commandant bij zijn terugtocht Rotterdam bereikt zou hebben. Om 9 uur in den avond van 17 November staakte de douane den dienst en trok naar Papendrecht af. De directeur der douane liet een groote waarde aan geld in goederen in zijn kantoor achter. Door het vertrek der gewapende mizcht moest ook De Marivault besluiten heen te gaan. Hij verkeerde in die dagen in grooten angst en verzocht nog 17 November den maire om een wacht van vertrouwde mannen op de binnenplaats zijner woning. Chaix, de controleur principal des droits réunis, volgde zijn voorbeeld en op 18 November was Rotterdam door alle Fransche ambtenaren verlaten en weer vrij, al duurde het nog eenige dagen voordat de stad zich bij den opstand aansloot ¹⁾.

1) Gaarne had de schrijver dit artikel met een portret van De Marivault willen verluchten, maar ondanks alle pogingen, ook te Parijs daartoe aangewend, is het hem niet mogen gelukken er een machtig te worden.